

SPANNING

INTERNATIONAAL LINKS

UITGAVE VAN HET WETENSCHAPPELIJK BUREAU VAN DE SP

Verschijnt 11 keer per jaar, jaargang 10, nummer 3, maart 2008

INTERNATIONAAL LINKS

Anderhalve eeuw socialisme heeft geleid tot vele pogingen om samenwerking tot stand te brengen tussen socialisten uit verschillende landen en continenten. Dat begon al in 1864 bij de oprichting van de Internationale Arbeidersvereniging, die wij tegenwoordig kennen als de Eerste Internationale.

Dat we spreken over een 'Eerste' Internationale geeft al aan dat de samenwerking niet echt een succes is geweest. De socialistische beweging was vanaf het begin verdeeld. Sommigen wilden strijden voor hervorming van het kapitalisme, anderen wilden strijden voor een snelle revolutie die de hele samenleving omver zou werpen, weer anderen dachten dat een socialistische samenleving lokaal bestaansmogelijkheden had, en nog weer anderen geloofden daar helemaal niets van. Zo ontstond na de Eerste een Tweede, maar later ook nog een Derde en een Vierde Internationale. Dat het socialisten niet lukte om internationaal langdurig goed samen te werken, heeft de tegenstanders van socialisten flink in de kaart gespeeld. Misschien moeten we wel bij hen in de leer gaan, want kapitalisten hebben heel wat minder moeite met opkomen voor hun gezamenlijke belang. Ondanks de onderlinge concurrentie om marktaandeel en winst zien zij bijvoorbeeld al vanouds kans om de handen ineen te slaan als het erom gaat opstandige mensen te bestrijden.

In deze Spanning besteden we aan de hand van een bijeenkomst in Oss afgelopen zomer aandacht aan de partijen waar de SP in Europa mee samenwerkt. Ook hebben we aan woordvoerders van PvdA en GroenLinks gevraagd om hun visie op internationale samenwerking te geven. Naast deze drie grote organisaties bestaan er nog diverse kleine linkse clubs in ons land. Eén van die organisaties, de NCPN, presenteert haar internationale contacten ook in deze aflevering. De keus is trouwens bij toeval op de NCPN gevallen. Het had ook de Internationale Socialisten (IS), de Socialistische Arbeiders Politiek (SAP), de GML/Rode Morgen of een van de andere groeperingen kunnen zijn. Een terugblik op de diverse Internationalen complementeert het thema Internationaal Links.

De Spanning is weer iets dikker geworden. De reden hiervan is dat we naast het thema ook meer ruimte willen geven aan andere onderwerpen. SP-Eerste Kamerlid Geert Reuten analyseert een aantal mythes over de overheidsuitgaven van de afgelopen dertig jaar.

Karel Koster waarschuwt in een bijdrage over het Europese Raketschild voor de gevaren van een nieuwe koude oorlog. Ook geeft hij inzicht in de aantallen slachtoffers van de oorlogen in Irak en Afghanistan.

We sluiten af met het Rijke Rooie Leven over Adrianus van Emmenes, een socialist uit het begin van de vorige eeuw.

Rectificatie

In de Spanning van januari stond op pagina 4 ten onrechte FNV Mondiaal als fotograaf. Dat moet zijn Jan Banning.

INHOUD

- 3 **LINKS EUROPA LEERT BIJ IN BRABANT**
- 9 **INTERNATIONALE SAMENWERKING**
- 12 **SAMENWERKING VOLGENS DE BUREN**
- 15 **RAKETSCHILD IN OOST-EUROPA**
- 17 **DE COLLECTIEVE UITGAVEN IN NEDERLAND**
- 20 **HET RIJKE ROOIE LEVEN**
- 23 **COLUMN**
- 24 **ORLOGSLACHTOFFERS**

COLOFON

Spanning wordt uitgegeven door het Wetenschappelijk Bureau van de SP. Een abonnement kost 12 euro per jaar voor SP-leden en 25 euro voor niet-leden. De betaling gaat per incasso.

Abonnementenadministratie

Vijverhofstraat 65
3032 SC Rotterdam
T (010) 243 55 40
F (010) 243 55 35
E administratie@sp.nl

Redactieadres

Vijverhofstraat 65
2032 SC Rotterdam
T (010) 253 55 35
F (010) 243 55 66
E spanning@sp.nl

Redactie

Sjaak van der Velden (hoofdredacteur)
Diederik Olders

Redactieraad

Hans van Heijningen
Tiny Kox

Ronald van Raak
Arjan Vliegenthart

Basisontwerp

Thonik en BENG.biz
Vormgeving

Robert de Klerk
Gonnie Sluijs

Ashraff Tashta

Illustraties

Len Munnik en Gideon Borman

Foto cover

Julia Garlito Y Romo

LINKS EUROPA LEERT BIJ IN BRABANT

Tekst: Tiny Kox

Op 14 juli 2007 troffen afgevaardigden van linkse partijen uit Europa elkaar in het Brabantse Oss. De gasten uit Duitsland, Finland, Cyprus, Denemarken, IJsland, Noorwegen en Zweden ontmoetten elkaar op uitnodiging van SP-voorman Jan Marijnissen, om in zijn woonplaats bij te praten.

Het linkse gezelschap kwam bijeen op de plek waar in de vroege jaren '70 de roemruchte Bergoss-staking begon, toen de piepjonge SP voor het eerst een prominente politieke rol speelde in de Brabantse fabrieksstad. Op die historische plaats staat nu het moderne stadshotel De Weverij, maar een deel van de oude fabrieksmuur getuigt nog van het industriële verleden. Een aansprekende plek om verleden, heden en toekomst aan elkaar te verbinden en te zien hoe linkse partijen in Europa van elkaar kunnen leren. De zomerzon hielp volop mee om linkse fraseologie te vermijden en rechttoe rechtaan te praten over wat goed gaat en wat beter moet. Op het terras, onder het oude karakteristieke sheddak van de voormalige Bergoss-fabriek, leerde links bij.

DUITSLAND: CONCURRENTIE OP LINKS

Uit Duitsland was Lothar Bisky naar Oss overgekomen. De goedlachse voorzitter van de Duitse 'Die Linke' leidt in de zomer van 2007 een partij die goed is voor meer dan 50 zetels van de 614 in de Duitse Bondsdag en die in opiniepeilingen steevast op winst staat. Ze lijkt op weg om de derde partij van de Bondsrepubliek te worden, de Groenen en de Liberalen voorbij en daarmee de grote schrik van de sociaal-democratische concurrenten van de SPD. Lothar Bisky was op die 14de juli bijna één maand voorzitter van de fusiepartij, waarin een maand eerder de Linkspartei, PDS (Partei des Demokratischen Sozialismus) en het Kiesersalternatief voor Sociale Gerechtigheid (Wahlalternative Arbeit und soziale Gerechtigkeit, WASG) feestelijk samengingen tijdens een congres in Berlijn. Bisky leidt de nieuwe partij met Oskar LaFontaine. Deze voormalige superminister van de SPD stapte enkele jaren geleden over naar Die Linke vanwege

de rechtse, neoliberale koers van bondskanselier Gerhard Schröder (die Duitsland tot 2005 regeerde en daarna plaatsmaakte voor een coalitie van christen- en sociaal-democraten).

Bisky's nieuwe linkse partij bracht de voornamelijk Oost-Duitse PDS en de West-Duitse WASG bijeen in de eerste al-Duitse politieke partij. Alle andere partijen in Duitsland hebben West-Duitse wortels en hebben na de val van de Muur en de Wiedervereinigung hun vleugels ook over het Oost-Duitse deel van het nieuwe land uitgeslagen. De fusie is een meesterzet, maar eenvoudig ging het niet. Niet vreemd ook voor twee partijen met zulke verschillende wortels.

De PDS was geworteld in de Duitse Democratische Republiek (DDR), waar ze eind jaren '80, op het einde van de 'socialistische arbeiders- en boerenstaat' de ineengezakte Socialistische Eenheidspartij van Duitsland

(SED) opvolgde. Twintig jaar later kleeft dit nog steeds aan de partij, alle PDS-kritiek op de DDR ten spijt. De WASG is de linkse afsplitsing in het westen van Duitsland van de sociaal-democratische SPD; deze 'afvalligheid' wordt voorman LaFontaine door de leiding van de SPD nog steeds zwaar aangerekend. Als hij in de Bondsdag spreekt, klinkt er gesis uit de sociaal-democratische banken. Ze vinden hem een verrader, maar zien over het hoofd dat zijn kiezers zich juist door de SPD verraden voelen. Zij zorgen ervoor dat de SPD voor het eerst na de Duitse hereniging een werkelijke concurrent op links heeft.

BEHOEFTE AAN EEN STEVIGE BUURMAN

Aanvankelijk vertrouwden de Duitse sociaal-democraten erop dat die concurrent er niet zou komen. De PDS zou haar Oost-Duitse basis niet kunnen ontgroeien en in West-Duitsland niet kunnen aarden. Dat gegeven vormde een van de gespreksonderwerpen als vertegenwoordigers van de PDS en de SP elkaar de afgelopen jaren troffen. Deze gesprekken dienden om elkaars ervaringen te kennen en daar van te leren. De partijen hebben belang bij een stevige politieke buurman, ook al omdat beide zich moeten weren tegen hun sociaal-democratische concurrenten de PvdA en de SPD.

Hoewel hun ontstaansgeschiedenis totaal verschillend is, hebben de SP en Die Linke op dit moment ook het nodige gemeen, constateerden we in Oss. Beide partijen staan tegenover een coalitieregering van christen- en sociaal-democraten. Beide partijen horen bij voortdurend het verwijt dat ze altijd 'tegen' zijn, wat ook klopt als het gaat om zaken als het dominante neoliberale denken, het EU-federalisme, de verhouding tussen arm en rijk, de positie van de NAVO en de oorlog in Afghanistan. Beide partijen slagen er gaandeweg in meer kiezers en leden van de sociaal-democratie het gevoel te geven dat ze meer thuis zijn bij de SP en 'Die Linke' dan bij de PvdA en de SPD. En beide partijen roepen nu al op tot de vorming van een linkse coalitie bij de volgende parlementsverkiezingen, waarop door de sociaal-democraten niet al te enthousiast wordt gereageerd.

ZWEDEN: GEDOGEN GEDIJT NIET

Een linkse coalitie bestond tot voor kort wel in Zweden, vertelden Lars Ohly en Anki Ahlsten in Oss. Zij vertegenwoordigden, als voorzitter en partijsecretaris, hun partij op de bijeenkomst in Brabant. Sinds een jaar of tien bestaan er contacten tussen de SP en de 'Vänsterpartiet'. In menig opzicht was de Zweedse partij een tijdlang een voorbeeld voor ons. Haar eurokritische houding was beroemd én succesvol. Het was vooral haar inzet en overtuigingskracht die de Zweden in september 2003 ertoe bracht om met een meerderheid van 56 procent 'nee' te zeggen tegen invoering van de euro. De Zweedse partij was er eerder al op opmerkelijke wijze in geslaagd om haar eurokritische houding bij parlementsverkiezingen in een 'ja' voor zichzelf om te zetten. De partij

leverde verder voortdurend aansprekende politici. Van voormalig voorzitter Gudrun Schyman werd gezegd dat ze alleen de koningin van Zweden in populariteit moest laten voorgaan. Dat maakte haar tot een geduchte concurrent voor de Zweedse sociaal-democraten – totdat ze helaas aan de drank raakte en ook politiek in de knoel kwam. De Linkse Partij leed daar zwaar onder, en werd ook nog eens afgerekend op het gedogen van een sociaal-democratische minderheidsregering, zonder eraan deel te nemen. Dat kostte de partij, die eind jaren '90 nog goed was voor meer dan 12 procent van de stemmen, de helft van haar aanhang en links in zijn geheel de meerderheid.

Zowel Vänsterpartiet als sociaal-democraten zitten nu in de oppositie. "Daar moeten we er nu maar het beste van maken", aldus Lars Ohly, die het partijleiderschap overnam maar de verkiezingen verloor: "We denken nu na waarom we zo verloren hebben, wat we beter hadden kunnen doen en waarom we niet de nodige prioriteiten hebben gesteld, die mensen hadden kunnen overtuigen bij ons te blijven. We richten ons nu vooral op de economie, de welvaart, de werkgelegenheid en het milieu." Op de vraag van Jan Marijnissen waarom zijn partij een regering van sociaal-democraten gedoogde maar er niet zelf aan deelnam, zei Ohly in Oss dat zijn partij op dat moment niet klaar was voor regeringsdeelname. "We vonden dat we niet anders konden, we vonden ons niet sterk genoeg – maar we zijn inmiddels een stuk volwassener geworden en zullen het in de toekomst anders doen." Er zijn weer gesprekken op gang met de sociaal-democraten om te zien hoe de huidige rechtse coalitie straks afgelost kan worden door een linkse regering: "We praten veel maar we zijn er nog lang niet. Bij de afgelopen verkiezingen had links geen aansprekend alternatief, geen gezamenlijk verkiezingsaanbod. Dat was deels onze verantwoordelijkheid, maar veel meer nog van de sociaal-democraten, die zich vooraf niet wilden binden."

NOORWEGEN: LINKS AAN DE MACHT

Bij de bureaus van de Zweden, de Socialistische Linkse Partij (Sosialistisk Venstreparti) van Noorwegen, ging het anders. Toen zich daar in 2005 de kans voordeed om met de sociaal-democraten te gaan regeren, kozen ze, mede met de ervaringen in Zweden in het achterhoofd, voor 'volledig meedoen'. Daarom heeft Noorwegen sinds 17 oktober 2005 een linkse regering – één van de erg weinige in Europa. De Socialistische Linkse Partij levert vijf ministers, onder wie partijleidster Kristin Halvorsen. Zij is vice-premier en minister van financiën in het kabinet van de sociaal-democraat Jens Stoltenberg. Dat is geen eenvoudig karwei, lichte Bård Vegar Solhjell toe, vice-voorzitter van de Socialistische Linkse Partij: "We hebben tot nu toe ongeveer elke dag crisis – maar tot nu toe komen we er ook nog elke keer weer uit." Er zijn hevige coalitieconflicten over het wel of niet zenden van soldaten naar Zuid-Afghanistan, het exploiteren van nieuwe gasvelden en het aanschaffen van nieuwe militair materieel. Het regeerakkoord blijkt voor meerdere interpretaties vatbaar. De oppositie probeert de verschillen breed uit te meten, de regering probeert ze juist beheersbaar te houden. Tot nu toe met succes.

LINKSE PARTIJEN LEREN IN OSS

Foto: Paul Peters

De Noorse ervaringen in het meeregeren met de sociaal-democraten zijn van groot belang. Deelname aan een linkse regering werd vooral mogelijk toen de Noorse vakbonden zich voor een linkse coalitie uitspraken. De politieke voorkeur van de vakbondsleiding ligt bij de sociaal-democraten, maar de politieke voorkeur in de achterban van de vakbond ligt voor een groot deel ook bij de linkerkant van het politieke spectrum. Dat is in Nederland niet anders. De uitspraak van de vakbonden, zo vertelde Bård Vegar Solhjell zijn gespreksgenoten, was van grote invloed op de keuze voor linkse samenwerking door de sociaal-democraten van Stoltenberg. Vóór de verkiezingen wisten alle Noren dat er een linkse coalitie zou komen als dat electoraal mogelijk zou zijn. Die afspraak legde overigens vooral de sociaal-democraten geen windeieren. De tot dan toe voorspelde winst van de Socialistische Linkse Partij smolt weg ten gunste van de eindelijk tot links bekeerde sociaal-democraten. De Noorse les leert hoe je een regering kunt winnen en ondertussen verkiezingen kunt verliezen. Hoe zoiets kan en hoe zoiets kan worden voorkomen, was een belangrijk gespreksonderwerp in hotel de Weverij. De SP had immers het omgekeerde meegemaakt: de verkiezingen gewonnen, maar buitenspel gezet bij de regeringsvorming, door toedoen van de PvdA. Wie de opiniepeilingen bekijkt ziet dat de kiezers van beide partijen daar niet erg enthousiast over zijn. Het regeren van de PvdA valt nogal wat kiezers tegen, maar het niet-meeregeren van de SP (en GroenLinks) eveneens.

DENEMARKEN: PRINCIPIEEL OF PRAKTISCH

Meeregeren zit er voorlopig voor de Deense linkse partijen niet in, zo weten we na de laatste parlementsverkiezingen. Voor de één, de Rood-Groene Alliantie ofwel de 'Enhedslisten', waren de verkiezingen van november een regelrechte teleurstelling. Nog slechts 2,2 procent van de stemmen komt de Rood-Groene Alliantie toe. Heel anders verging het de concurrent op links, de Socialistische Volkspartij (Socialistisk Folkeparti, SF). Die slaagde er juist in de aanhang te verdubbelen en op een ongeken- de 13 procent uit te komen. Partijleider Rune Lund van de Alliantie kon deze zomer in Oss al moeilijk voorspellen welke kant het op zou gaan bij de verkiezingen. De ene partij, de Socialistische Volkspartij van de populaire Villy Søvndal (jammer genoeg verhinderd om er in Oss bij te zijn), zette vol in op een coalitieregering met sociaal-democraten en, als het moest, de sociaal-liberalen erbij. De Rood-Groene Alliantie wenste zich principiëler op te stellen: een nieuwe regering moest niet alleen anders van samenstelling zijn, maar ook van koers. Alleen een echte socialistische koers was de kaders van de Alliantie goed genoeg. Maar hoe daartoe te komen, daartoe ontbrak de strategie, erkende Alliantie-voorman Lund eerlijk in Oss. Nu, na de verkiezingen, lijkt de conclusie voor de hand te liggen dat de openlijke regeringsaspiraties van SF de linkse kiezers meer aangesproken hebben dan de principiële positie van de Rood-Groene Alliantie. Maar beide partijen blijven – met de sociaal-democraten – vooralsnog in de oppositie en premier Rasmussen heeft zijn derde rechtse regering op rij kunnen vormen.

FINLAND: TERUG NAAR DE MENSEN

Dat verkiezingen kunnen tegenvallen, weten ook de aanhangers van de Finse Linkse Alliantie (Vasemmistoliitto). In de jaren '90 was de Alliantie nogal succesvol en nam ze zelfs twee keer deel aan een coalitieregering. Haar plaats in deze brede coalities maakte haar positie in het politieke spectrum van Finland echter eerder wazig dan duidelijk, reden voor heel wat kiezers om naar andere partijen over te stappen, vooral de Finse sociaal-democraten. De laatste verkiezingen leverden een electorale score van 9 procent op, en dat terwijl de steun voor een aantal standpunten van de Alliantie, bijvoorbeeld haar tegenstand tegen een Fins NAVO-lidmaatschap of een verdergaande privatisering van de publieke sector, volgens opinieonderzoek veel groter is. Politiek secretaris Turo Bergman concludeerde dan ook dat zijn partij teveel de politieke taal was gaan spreken in plaats van de taal van de bevolking en daardoor tot de politieke kaste gerekend wordt. Met een stevige verjonging van partijkader en parlementsleden is inmiddels een poging in gang gezet om weer meer een partij te worden van mensen. Ook is veel meer nadruk nodig op het buitenparlementaire werk, vond Bergman, zoals dat volgens hem bij bijvoorbeeld de SP wel gebeurt.

CYPRUS: MEEREGEREN VALT NIET MEE

Links Europa bestaat niet alleen in het noorden, maar ook aan de andere kant van Europa, op Cyprus. Daar is AKEL, de Progressieve Partij van de Arbeiders, ook werkelijk een partij van het volk. Met een aanhang van 31 procent is AKEL met grote voorsprong de grootste linkse partij in de lidstaten van de Europese Unie. Met 14.000 leden op een totale bevolking van 750.000 is AKEL ook in dat opzicht een Europees unicum. De partij is al sinds jaar en dag de grootste partij van het eiland. Haar ideologie lijkt op het eerste gezicht vrij ouderwets, maar in de praktische politiek is de partij juist erg bij de tijd. AKEL kon afgelopen jaren ook voor het eerst deelnemen aan een coalitieregering. Dat experiment was slechts een enkele dag voor het linkse treffen in Oss geëindigd, zo kon internationaal secretaris Andros Kyprianou zijn gesprekspartners meedelen. De opgedane ervaringen in de regering waren wisselend geweest. Ministers leveren aan een regering is één, de koers wezenlijk beïnvloeden is iets heel anders, beklemtoonde Kyprianou. Zeker in een land als Cyprus, dat een presidentieel stelsel heeft, met veel macht voor de president en relatief weinig zeggenschap voor regering en ministers.

Door de verkiezingsuitslag was het voor AKEL onmogelijk om buiten de regering te blijven. Kyprianou: "Dat zouden ze niet begrepen hebben en ons niet vergeven hebben".

LINKSE SAMENWERKING IN EUROPA

Europees Parlement

In het Europees Parlement bestaat een confederale fractie van Verenigd Europees Links en Noords Groen-Links. Daaraan nemen 16 partijen uit 13 EU-lidstaten deel, waaronder de SP. SP-europarlementariër Kartika Liotard is vice-voorzitter van de fractie van Verenigd Links, waar verder ook Erik Meijer deel van uitmaakt. Het Europees Parlement vergadert in Straatsburg en Brussel. De partijen, die sterk van elkaar verschillen, gunnen elkaar in de fractie welbewust veel vrijheid. Dat houdt de samenwerking werkbaar, maar maakt de zichtbaarheid van 'Verenigd Links' soms problematisch. De SP werkt vooral nauw samen met Noords Groen-Links.

Raad van Europa

In de parlementaire assemblee van de Raad van Europa, waarin alle Europese landen zijn vertegenwoordigd, is links Europa samengebracht in Verenigd Europees Links, met 21 deelnemende partijen uit 18 Europese landen. SP-senator Tiny Kox leidt in het Palais d'Europe in Straatsburg de fractie, die net als in het Europees Parlement confederaal van aard is. Dat is ook nodig, vanwege de grote verschillen die de deelnemende partijen op een aantal belangrijke punten hebben. (Dat geldt overigens evenzeer voor de andere fracties in de assemblee.) Naast Kox hebben Tweede Kamerlid Henk van Gerven en Eerste Kamerlid Tuur Elzinga zitting in de fractie.

Europese eenheid nog geen alternatief

Verder bestaat er sinds kort een Europese Linkse Partij, waarin 19 partijen uit 17 EU-lidstaten deelnemen. Daar doet de SP vooralsnog niet aan mee. De SP vindt Europese partijvorming voorlopig nog een stap te ver, en vooralsnog een te gemakkelijke uitweg voor partijen om in eigen land het uitblijven van succes goed te praten door het 'succes' op Europees niveau. Met het oog op de komende verkiezingen in 2009 voor het Europees Parlement zal Europese partijvorming op de agenda blijven en zullen partijen hun posities tegen die tijd opnieuw moeten bepalen. Lothar Bisky is sinds november 2007 voorzitter van de Europese Linkse Partij.

Meer informatie over links in Europa:

Links in het Europees Parlement: www.guengl.org

Links in de Raad van Europa: www.gue-uel.org

Europese Linkse Partij: www.european-left.org

Duitsland: www.linkspartei.de

Noorwegen: www.sv.no

Zweden: www.vansterpartiet.se

Denemarken: www.enhedslisten.dk; www.sf.dk

Finland: www.vasemmistoliitto.fi

IJsland: www.vg.is

Cyprus: www.akel.org.cy

Vanaf het eerste begin was het echter knokken, zeker omdat Cyprus bezig was met toetreding tot de Europese Unie, waarvoor harde sociale offers moesten worden gebracht, die lang niet altijd begrepen werden door AKEL-kiezers. Daarbij liep het herenigingsoverleg met het door Turkije bezette Noord-Cyprus ook nog eens vast, door onhandig optreden van de Cypriotische president. Ook dat leidt tot onbegrip onder de bevolking. Het congres van AKEL besloot daarop zijn steun aan president Papadopoulos op te zeggen en haar eigen partijsecretaris Cristofias kandidaat te stellen voor de presidentsverkiezingen in februari 2008. Cristofias versloeg op 24 februari j.l. Papadopoulos en is daarmee gekozen tot de nieuwe president van Cyprus. Door deze overwinning is er uitzicht op een regering die wel een andere koers zal kunnen varen, hoewel de eisen vanuit Brussel natuurlijk nog steeds zwaar zullen drukken.

IJSLAND: GEWONNEN VERKIEZINGEN, GESTOLEN POLITIEK

Op IJsland heeft 'Brussel' niks te zeggen. Althans formeel, maar materieel gedraagt Europa's meest westelijke land zich vaak alsof het EU-lid is, legde algemeen secretaris Sóley Tómasdóttir van de IJslandse Links-Groene Beweging in Oss aan haar toehoorders uit. En precies dat zit veel inwoners van het eiland dwars. Veel IJslanders hechten aan onafhankelijkheid. En omdat de Links-Groene Beweging daarvoor staat, spreekt ze veel kiezers aan. De 14 procent die dit jaar behaald werd, was weliswaar een formidabele winst, maar ook een beetje een tegenvaller, omdat de opiniepeilingen nog veel meer aanhang hadden voorspeld. Toen echter duidelijk werd dat de sociaal-democratische partij bij het vormen van een nieuwe regering de voorkeur aan de liberalen boven links zou geven, besloten toch veel kiezers 'dan maar' op de sociaal-democraten te stemmen, zeker nadat die partij een aantal linkse slagzinnen had overgenomen. "Ze hebben onze politiek gestolen en zo onze kiezers meegenomen", aldus Sóley Tómasdóttir met enige spijt in haar stem. Maar veel reden om te treuren is er niet met zoveel nieuwe kiezersteun, voegde ze er geruststellend aan toe. En ook buiten het parlement valt genoeg te doen. De Links-Groene Beweging loopt voorop in de strijd om IJsland onafhankelijk te houden – en ongerept. De gigantische aluminiumsmelterijen op het slechts aan de randen bewoonde eiland bedreigen het IJslandse milieu en vormen dan ook aanleiding tot actie van de links-groenen, waarbij ze op veel steun vanuit de bevolking kunnen rekenen. Ook hier blijft volgens Sóley Tómasdóttir de kans aanwezig dat uiteindelijk de sociaal-democraten met de resultaten van de links-groene acties op de loop gaan.

SAMENWERKEN MET, MAAR OOK OPPASSEN VOOR SOCIAAL-DEMOCRATEN

Het gevaar, dat de sociaal-democraten op de loop gaan met linkse items, speelt niet alleen op IJsland, zo bleek in Oss. Maar tegelijk willen praktische linkse partijen ook juist hun sociaal-democratische concurrenten aanmoedigen meer naar links te kijken en zich minder te fixeren op regeringssamenwerking over rechts. Samenwerking op links blijft de komende jaren hoog op de agenda's van de partijen staan die in Oss bijeen waren. Alleen getuigen hoe het anders moet volstaat niet meer. Het is nu zaak aan te geven dat het ook echt anders kán, met een door links geleide regering, waarin sociaal-democraten samenwerken met hun concurrenten op links. Dat linkse partijen in Europa hoe dan ook meer moeten samenwerken, daarover bestond in Oss geen misverstand. Er zijn grote thema's, zoals de Europese superstaatvorming en de oorlog in Afghanistan, waarbij informatie-uitwisseling over de beste strijdmethoden en samenwerking in acties dringend gewenst is. Ook heel concreet dienen de linkse partijen in Europa zich meer voor elkaar open te stellen. Dat kan om te beginnen door het voorbeeld van de SP te volgen en een uitgebreide Engelstalige website op te tuigen, zodat iedereen van iedereen kan zien waar men mee bezig is, waar men successen boekt en waar men tegen tegenvallers aanloopt – en welke lessen men daaruit kan trekken. Onbekend maakt onbemind; alleen door elkaar te kennen, kan er van elkaar worden geleerd en kunnen partijen elkaar over en weer inspireren. Dat is hard nodig, in een nog steeds door neoliberale politiek gedomineerd Europa.

Samenwerkende linkse partijen in de fractie Europees Unitair Links/Noords Groen Links in het Europees Parlement en in de nationale parlementen

Land	Partij	Leden Europees Parlement	Leden nationale parlementen
Cyprus	Progressieve Partij van de Werkende Mens (AKEL/AKEΛ)	2	18 van 56
Denemarken	Folkebevægelsen mod EU	1	0 van 179
Duitsland	Die Linke	7	53 van 613
Finland	Vasemmistoliitto (VAS)	1	17 van 200
Frankrijk	Parti Communiste Français (PCF)	3	21 van 567
	Rassemblement Démocratique pour la Martinique	1	0 van 567
Griekenland	Kommunistiko Komma Elladoas (KKE/ΕΚΕΑ)	3	22 van 300
	Synaspismos (ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ/ΣΥΝ)	1	14 van 300
Ierland	Sinn Féin	2	5 van 646
Italië	Partito della Rifondazione Comunista (PRC)	5	40 van 630
	Partito dei Comunisti Italiani (PdCI)	2	17 van 630
Luxemburg	Déi Lénk/La Gauche (geassocieerd lid)	0	0 van 60
Nederland	Socialistische Partij (SP)	2	25 van 150
Noorwegen	Sosialistisk Venstreparti (SV) (geassocieerd lid)	0	15 van 165
Portugal	Partido Comunista Português (PCP)	2	12 van 230
	Bloco de Esquerda (geassocieerd lid)	0	8 van 230
Spanje	Izquierda Unida (IU)	1	5 van 350
Tsjechië	Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM)	6	0 van 200
Zweden	Vänsterpartiet (V)	2	22 van 349
Zwitserland	Parti Suisse du Travail = Parti ouvrier et populaire = Partei der Arbeit der Schweiz = Partito svizzero del Lavoro (PST = PoP/PdA/PdL) (geassocieerd lid)	0	1 van 200
Totaal		41 van 785	295 van 5.295

INTERNATIONALE SAMENWERKING: EEN SOCIALISTISCH KROONJUWEEL

Tekst: Sjaak van der Velden

In 1848 verscheen het Communistisch Manifest, dat begon met de gevleugelde woorden:

“Een spook waart door Europa – het spook van het Communisme. Alle machten van het oude Europa hebben zich tot een heilige drijfacht tegen dit spook verbonden” en eindigde met: “Dat de heersende klassen sidderen voor een communistische revolutie! De proletariërs hebben daarbij niets te verliezen dan hun ketenen. Zij hebben een wereld te winnen. Proletariërs aller landen, verenigt u!”¹

De toon was gezet. De heersers moesten uitkijken, want de machtelozen en rechtelozen, zij die niets te verliezen hadden, rammelden aan de poorten van de macht en eisten hun recht op. Deze opvatting, dat de arbeiders in internationaal verband een nieuwe samenleving zullen laten ontstaan, kreeg twintig jaar na de verschijning van het Communistisch Manifest ook in ons land enige aanhang.

DE EERSTE INTERNATIONALE

Groepjes werklieden die ontevreden waren over de bestaande maatschappij hadden aansluiting gezocht bij mensen uit de vrijdenkersbeweging. Daar werd veel gepraat en ook veel gelezen. Op andere plaatsen werd daarnaast actie gevoerd. Zoals in Amsterdam waar in april 1869 de scheepstimmerlieden het werk neerlegden. Enkele maanden later besloten enkele werklieden tot oprichting van het Nederlandsch Werklieden Verbond, Afdeling der Internationale Arbeidersvereniging (NWV).

Tegenwoordig kennen wij de Internationale Arbeidersvereniging (International Workingmen Association) beter onder de naam Eerste Internationale. Deze organisatie was in 1864 in Londen gesticht onder het motto: 'de bevrijding van de arbeidersklasse is het werk van de arbeiders zelf.' Doel was om de arbeiders tot actie en organisatie te brengen. Die actie bestond uit vakbondsstrijd en politieke strijd. Organisatie zocht men onder andere in het oprichten van vakverenigingen, maar in ons land lukte het niet om veel invloed uit te oefenen op de ontwikkeling van de vakbeweging. Na de Commune van Parijs en het vijfde congres verloor De Internationale het minieme beetje invloed dat ze wel had. De Commune was een volksofstand die uitbrak na de nederlaag van de Fransen in de Frans-Duitse oorlog van 1871. Arbeiders veroverden de stad, maar werden uiteindelijk door het Franse leger op gruwelijke wijze verslagen. De Commune joeg alle behoudende krachten schrik aan en werd synoniem aan de zo gevreesde, goddeloze arbeidersmacht. Op het vijfde congres van de Internationale, dat in 1872 ondanks dat ze in ons land nauwelijks leden had in Den Haag plaatsvond, kwam het tot een heftige uitbarsting en scheuring tussen 'anarchisten' en 'sociaal-democraten'. Zoals zo vaak bij een strijd om beginnen, trokken de kemphanen Karl Marx en Michail Bakoenin alle registers, inclusief persoonlijke aantijgingen, open. Het NWV had zijn laatste kruit verschoten tijdens een actie van sigarenmakers in 1873 en verdween van het toneel. De Eerste Internationale hield in 1876 ook op te bestaan vanwege de voortdurende tegenstellingen binnen de organisatie.

MARX EN ENGELS twee grondleggers van de Eerste Internationale / standbeelden in Berlijn Foto: Flickr.com

DE TWEDE INTERNATIONALE

Dertien jaar later vormden socialisten weer een internationale club: de Socialistische Arbeiders-Internationale, waarvan in Nederland achtereenvolgens de Sociaal-Democratische Bond (SDB) en de van de SDB afgesplitste Sociaal-Democratische Arbeiders Partij (SDAP) lid waren. Aanleiding tot de oprichting waren de feestelijkheden in 1889 ter gelegenheid van de eeuwvierving van de Franse Revolutie. Deze internationale kennen we als de Tweede Internationale en ontstond niet voor niets in een periode dat de arbeidersstrijd overal weer toenam. Deze groei van de strijd wil kunnen we illustreren met cijfers uit Nederland: in de jaren 1887 en 1888 vonden totaal 30 stakingen plaats, in de jaren 1889-90 waren dat er 94. Het eerste congres van de nieuwe Internationale riep 1 mei uit tot internationale dag van de arbeid. Dat gebeurde in het kader van de strijd voor de achturige werkdag. Die strijd werd dus internationaal gevoerd. De oude tegenstellingen tussen marxisten en anarchisten staken ook nu weer de kop op. De strijd werd op een organisatorische manier beslecht. Op het congres van Londen werden de anarchisten namelijk uitgesloten. Vanaf dat jaar bestond er binnen de Internationale geen twijfel meer: socialisten zouden in de parlementen werken en via vakbonden proberen verbeteringen in de omstandigheden van de arbeiders te bewerkstelligen. Dit betekende niet dat er geen tegenstellingen meer bestonden. Er waren socialisten die als uiteindelijk doel nog steeds

revolutie wilden, maar er waren er ook die daar niet meer in geloofden. Volgens de laatsten kon ook via het parlementaire werk het socialisme worden bereikt, zonder revolutie en het bloedvergieten dat daar nou eenmaal bij hoort. Het breekpunt werd uiteindelijk de steun die socialisten gaven aan de oorlogvoering in 1914. Jaren hadden socialisten geroepen 'Broeders. Laat ons de kazernes slopen'. Jaar na jaar hadden de partijen van de Tweede Internationale resoluties aangenomen tegen de oorlog en er waren zelfs plannen geopperd om in geval van oorlog een algemene werkstaking uit te roepen. Nu het zover was en de oorlog die velen al lang aan zagen komen, eindelijk uitbrak, wat kon men toen doen? Een grote teleurstelling voor veel socialisten was het feit dat de Duitse zusterpartij van de SDAP voor de oorlogsbegroting stemde. Daarmee werden met één enkele pennenstreek alle illusies, dat zij de oorlog tegen zouden kunnen houden, bij socialisten over de hele wereld weggevaagd. De Sozialdemokratische Partei Deutschlands (SPD) heeft hiermee een enorme schuldenlast op haar schouders gelegd, die echter ook drukte op de schouders van socialisten in andere landen. De socialistische voorman Troelstra sprak zich in ons land aanvankelijk fel uit tegen deze houding van de oosterburen. Toch ging de SDAP feitelijk mee in de internationale tendens om de eigen, nationale regering te steunen. In de woorden van dezelfde Troelstra, in de Tweede Kamer: "Ik acht het ogenblik van kritiek niet gekomen omdat in deze

ernstige omstandigheden de nationale gedachte de nationale geschillen overheerst.”

DE DERDE INTERNATIONALE

Slechts enkele partijen, zoals de Russische bolsjewieken, hielden vast aan de anti-oorlogsresoluties. De revolutionairen vormden op aandringen van Lenin in maart 1919 de Communistische of Derde Internationale, ook wel bekend als de Comintern. Deze Internationale, waar in Nederland de van de SDAP afgesplitste CPH/CPN lid van was, ontwikkelde zich tamelijk snel tot een soort mantelorganisatie van de Sovjet-Unie. De aangesloten partijen lieten dit gebeuren omdat zij deze nieuw gevormde staat zagen als het vaderland der arbeiders. Hier hadden de arbeiders na de Commune van Parijs immers voor het eerst de macht gegrepen en tegenkrachten moesten worden bestreden. In deze strijd die zeker in het begin gewapenderhand gevoerd werd, was volgens communisten geen ruimte voor twijfel, want twijfel zou de vijanden van de Sovjet-Unie maar in de kaart spelen.

Gedurende de jaren twintig en dertig wisselden de standpunten van de aangesloten partijen al naar gelang de belangen van het vermeende socialistische vaderland. Toen de Sovjet-Unie in 1939 een niet-aanvalsverdrag sloot met Hitler-Duitsland waren veel communistische partijen dan ook flink in verwarring. Hoe begrijpelijk dat verdrag ook was vanuit machtspolitieke overwegingen. Om de geallieerde bondgenoten tijdens de Tweede Wereldoorlog niet voor het hoofd te stoten met een organisatie die de wereld wilde veroveren, hief Stalin in 1943 de Comintern op.

In 1947 werd het (Communistisch Informatiebureau) Cominform opgericht, dat als een Europese opvolger van de Comintern kan worden beschouwd. Na de destalinisatie in de Sovjet-Unie en de tegenstellingen tussen Rusland en China viel het Cominform echter al weer uit elkaar.

In Nederland bestaan van beide late stromingen in de communistische beweging, de Moskou-aanhangers en de volgelingen van de Chinese leider Mao, nakomelingen: de maoïstische GML-Rode Morgen en de Nieuwe Communistische Partij van Nederland (NCPN). De GML werkt met enkele tientallen

zusterorganisaties samen in de Internationale Conferentie van Marxistisch-Leninistische Partijen en Organisaties. Over de NCPN kunt u elders in deze Spanning lezen.

DE SOCIALISTISCHE INTERNATIONALE

In 1923, op een congres in Hamburg, werd de eenheid tussen de gematigde socialistenvan de Tweede Internationale, die door de Eerste Wereldoorlog uit elkaar was gevallen, enigszins hersteld, onder de naam Socialistische Arbeiders Internationale (S.A.I.). Ook deze internationale was een supranationaal orgaan, maar in de praktijk bepaalden de aangesloten partijen hun eigen beleid. De grote problemen van de economische crisis, het opkomende fascisme en de Spaanse Burgeroorlog veroorzaakten de ondergang van de SAI in 1940. In ons land was de SDAP lid.

Na de oorlog duurde het tot 1951 voor er weer een Socialistische Internationale tot stand kwam. Deze heeft zich tot op de dag van vandaag weten te handhaven en de PvdA is er vanaf het begin een actief lid van. De PvdA neemt ook deel aan de in 1992 opgerichte Partij van Europese Sociaal-democraten (PES). De PES is een in beginsel verregaand samenwerkingsverband tussen ruim dertig socialistische fracties in het Europees parlement. De Europese sociaal-democraten steunen vanouds het project van de Europese eenwording, maar zijn wat terughoudender geworden na de afwijzing van de Europese grondwet door de bevolkingen van Frankrijk en Nederland.

DE VIERDE INTERNATIONALE

Na de Eerste, de Tweede en de Derde Internationale ontstond er ook nog een Vierde. Deze Vierde Internationale werd door Leon Trotski gesticht in 1938 nadat hij uit de Sovjet-Unie was verbannen. Deze verbanning was het resultaat van de strijd tussen Trotski en Stalin die ongeveer 15 jaar had geduurd. Aanvankelijk hoopten de aanhangers van Trotski dat ze de Comintern konden hervormen tot een organisatie die zich weer voor de wereldrevolutie zou inzetten en niet voor de nationale belangen van Rusland. De hoop dat dit ooit zou lukken vervloeg echter snel. Tegenwoordig bestaan er vele trotskistische internationale organisaties die zichzelf als opvolger van de oorspronkelijke Vierde Internationale beschouwen. In Nederland is de Socialistische

Alternatieve Politiek (SAP) een sectie van de Vierde Internationale, terwijl de Internationale Socialisten (IS) behoren tot een andere stroming binnen het trotskisme. De onderlinge verschillen tussen de vele soorten trotskisten zijn voor buitenstaanders overigens vaak volslagen onbegrijpelijk.

LINKSE SAMENWERKING

Enigszins vreemd om hier te vermelden is het internationale samenwerkingsverband waarin GroenLinks zich bevindt. Vreemd omdat GL weliswaar afstamt van CPN en PSP, maar meer en meer haar socialistische gedachtegoed aan de wilgen hangt. Leidende kringen binnen die partij gaan er niet voor niets prat op de laatste sociaal-liberale partij van Nederland te zijn. Maar goed, ook GL werkt samen met andere Europese partijen – meer daarover elders in deze Spanning.

Internationale samenwerking is vanaf het allereerste begin door socialistenvan gezien als heel belangrijk voor de te voeren strijd. De geschiedenis van de diverse internationales laat echter zien dat deze samenwerking op de langere termijn nooit echt succesvol is geweest. Het zoeken naar de juiste vormen en gedachten op dit terrein blijft voor socialistenvan echter te allen tijde een belangrijke opdracht. De geschiedenis laat ook zien dat nationale partijen beter dan een overkoepelende centrale in staat zijn om het beleid in het betreffende land vorm te geven en aan te sluiten op lokale tradities en omstandigheden.

1 **Karl Marx en Friedrich Engels, *Het communistisch manifest*, Amsterdam 1971 (oorspr. 1848)**

OM VERDER TE LEZEN:

**[WWW.MARXISTS.ORG/
NEDERLANDS/NOVACK/1972/
INTERNATIONALE](http://WWW.MARXISTS.ORG/NEDERLANDS/NOVACK/1972/INTERNATIONALE)**

**[DNPP.ELDOC.UB.RUG.NL/
FILES/ROOT/JB-DNPP/JB96/
VDBOOMEN.PDF](http://DNPP.ELDOC.UB.RUG.NL/FILES/ROOT/JB-DNPP/JB96/VDBOOMEN.PDF)**

SAMENWERKING VOLGENS DE BUREN

GROENLINKS

Tekst: Joost Lagendijk, sinds 1998 lid van het Europees Parlement voor GroenLinks

Opricht 1991

Ledental op 1-1-2008 21.901

Stemmen verkiezingen 2006 453.054

Vlak voor de Tweede Kamerverkiezingen van 1989 vormden de Politieke Partij Radikalen (PPR), de Pacifistisch Socialistische Partij (PSP), de Communistische Partij Nederland (CPN) en de Evangelische Volkspartij (EVP) het electorale samenwerkingsverband GroenLinks. Een jaar later besloten zij tot de oprichting van een nieuwe partij onder dezelfde naam. Al in 1984 hadden PPR, PSP en CPN voor de Europese verkiezingen een Groen Progressief Akkoord gesloten dat twee zetels behaalde.

De internationale contacten van GroenLinks waren aanvankelijk een optelsom van de contacten van de samenstellende delen van de partij. De PPR bracht haar Europese groene contacten in, de PSP haar hechte banden met links-socialistische partijen uit Scandinavië en de CPN de relaties met communistische partijen die een vergelijkbaar vernieuwingsproces doormaakten.

Het was dan ook geen toeval dat GroenLinks eind jaren tachtig aan de wieg stond van zowel het New European Left Forum (NELF) als de Europese Groene Federatie. Het NELF was het losse platform voor moderne linkse partijen links van de sociaal-democratie. De groene federatie was de plek waar steeds meer groene partijen uit heel Europa probeerden steeds hechter samen te werken.

Na jarenlang actief geweest te zijn in beide samenwerkingsverbanden koos GroenLinks uiteindelijk voor de Europese Groenen die zich in 2004 omvormden tot een echte partij op Europees niveau. De samenwerking met andere groene partijen, in en buiten het Europees Parlement, bleek effectiever dan de vrijblijvende contacten met verwante linkse partijen. Ook de steeds grotere instroom in het NELF van niet-vernieuwde (ex-)communistische partijen maakte dat forum steeds minder aantrekkelijk.

FRACTIE

In het Europees Parlement (EP) maken de twee GroenLinkse Europarlementariërs deel uit van de fractie De Groenen/Europese Vrije Alliantie. De Groene/EVA-fractie is de vijfde fractie in het EP en bestaat naast vertegenwoordigers van groene partijen uit politici van regionale partijen uit bijvoorbeeld Schotland en Spanje. Ook de Europarlementariër van de links-socialistische Deense SF maakt deel uit van deze fractie.

Speerpunten voor de Groene/EVA-fractie zijn de strijd voor een schoner milieu, voor de mensenrechten in en buiten Europa, tegen liberalisering van publieke diensten en voor een eerlijke wereldhandel.

KRITISCH PRO-EUROPEES

GroenLinks is kritisch over hoe de huidige Europese Unie functioneert. De afgelopen jaren heeft de nadruk sociaal-economisch teveel gelegen op het bevorderen van marktwerking en te weinig op het stimuleren van een duurzame en sociaal rechtvaardige economie. Op milieugebied trad de EU soms op als voortrekker (Kyoto-verdrag) op wereldniveau maar tegelijk werd veel te weinig haast gemaakt met een ingrijpende hervorming van het landbouwbeleid. Jarenlang ging veel te veel energie zitten in het verbeteren van het interne functioneren van de EU via verdragsherzieningen terwijl veel te

weinig moeite werd gedaan om op het wereldtoneel een beslissende rol te spelen.

GroenLinks is er echter ondanks die kritiek op de huidige EU van overtuigd dat er geen alternatief is voor effectieve Europese samenwerking op terreinen als klimaatbeleid, internationale handel, migratie, terrorismebestrijding en buitenlandse politiek. Alleen door met één stem te spreken kan de EU invloed hebben op deze gebieden. Blijft Europa verdeeld of afzijdig dan zijn het de VS en in toenemende mate China die wereldwijd de dienst uitmaken.

Tegelijkertijd heeft de discussie – in Nederland en daarbuiten – rond de Europese Grondwet in 2005 ook aangetoond dat veel Europeanen willen dat de EU zich ook met veel zaken niet bemoeit en die blijvend overlaat aan de individuele landen zelf met hun eigen tradities en gewoonten. In de beperking toont zich de meester en dat betekent dat lang niet alles in Brussel kan worden beslist.

Op die terreinen waarop de Europese landen allemaal een maatje te klein zijn geworden wil GroenLinks een EU die zich gedraagt als een actieve speler op het wereldtoneel met als doel een sociaal rechtvaardige en duurzame wereld. De EU kan die rol alleen maar vervullen als de besluitvorming binnen de EU democratischer en doorzichtiger wordt. Daarom moeten de nationale parlementen beter en eerder bij besluiten worden betrokken, moet er meer ruimte komen voor (Niet Gouvernemente Organisa-ties) NGO's en moeten over belangrijke besluiten Europese referenda worden georganiseerd.

De sociaal-democratie is van oorsprong een internationale beweging, die zich inzet voor een samenleving gebaseerd op vrijheid, democratie, rechtvaardigheid en solidariteit, ook internationaal! ¹ De sociaal-democratie verzet zich tegen schending van de mensenrechten, tegen onredelijke ongelijkheid van inkomen en macht, tegen armoede, tegen discriminatie en tegen de uitputting en vervuiling van natuur en milieu. Om deze beginselen kracht bij te zetten, werkt de Partij van de Arbeid al decennia lang samen met andere gelijkgestemde partijen in andere landen. De PvdA staat in een rijke internationale traditie. De PvdA is medeoprichter van een belangrijke progressieve internationale politieke organisatie – de Socialistische Internationale – en van de Partij van Europese Socialisten (PES).

SOCIALISTISCHE INTERNATIONALE

De Socialistische Internationale is de wereldwijde organisatie van sociaal-democratische, socialistische en arbeiderspartijen. Hoofddoelstelling van deze organisatie is het bewerkstelligen van democratisch socialisme. In 1951 werd de Socialistische Internationale (SI) in haar huidige vorm heropgericht. Momenteel zijn 159 partijen en organisaties afkomstig uit alle continenten aangesloten bij de SI. Verklaring van de SI bij haar heroprichting in 1951:

“Democratisch socialisme is internationaal omdat het erkent dat geen enkel land zelfstandig al haar economische en sociale problemen kan oplossen. Absolute nationale soevereiniteit moet worden overstege.” ²

De aanwas van leden heeft de laatste decennia een vlucht genomen. Dat kwantiteit niet altijd een garantie is voor kwaliteit, is door het laatst gehouden SI congres – in oktober 2003 – wel erkend. Sommige, vooral relatief jonge partijen, zijn na verloop van tijd deels of volledig afgedreven van de basisprincipes van democratisch socialisme. In een enkel geval is een partij zelfs volledig afgedreven van het begrip democratie. Dat is de reden waarom het SI congres in 2003 een ‘ethische verklaring’ heeft aangenomen. Hierin zijn de beginselen vastgelegd en een gedragscode voor partijen. Het congres heeft een ethische commissie ingesteld, die partijen op kritische wijze toetst aan deze ethische verklaring. Dit geldt zowel voor nieuwe aanvragen

van partijen, als voor partijen en organisaties die al lid zijn van de SI. In het laatste geval kan de consequentie zijn dat partijen op basis van deze toets door het congres uit de SI worden gezet. De eerste bevindingen en aanbevelingen van de ethische commissie worden voorgelegd aan het SI-congres dat in de zomer van 2008 zal worden gehouden.

DRIE INHOUDELIJKE THEMA'S

- 1 Tijdens het zomercongres zal een rapport worden besproken van de commissie milieu en klimaat. Deze commissie wordt geleid door de Chileense president Michelle Bachelet en de voormalig premier van Zweden, Goran Persson.
- 2 De SI strijdt al vele decennia tegen onderdrukking van democratische partijen door dictatoriale regimes. Helaas zijn er vandaag de dag nog steeds veel partijen, die het zwaar te verduren hebben. Neem bijvoorbeeld de oppositiepartij in Zimbabwe, de Movement for Democratic Change (MDC). De MDC is afgelopen jaar op eigen verzoek lid geworden van de SI. Het lidmaatschap is met een unanieme stemming aanvaard. Deze internationale erkenning is een steun in de rug van de oppositie, in een zware strijd in het land dat volledig is ontworcht door het dictatoriale schrikbewind van president Mugabe.
- 3 Vrede in het Midden-Oosten heeft de permanente aandacht van de SI. Onder de lidpartijen van de SI bevinden zich onder meer de Palestijnse Fatah partij, de Israëlische Arbeiderspartij, de Israëlische Meretz Yachad, de Libanese PSP en de Koerdische PUK in Irak. Naast deze partijen, zijn bijvoorbeeld ook de Partij

Opgericht 1946

Ledental op 1-1-2008 59.327

Stemmen verkiezingen 2006 2.085.077

van de Arbeid en de Noorse Arbeiderspartij lid van de permanente SI-Midden-Oostencommissie. Deze Midden-Oostencommissie slaagt er regelmatig in om het gesprek, ondanks de uitzonderlijk moeilijke situatie in het Midden-Oosten, tussen partijen achter de schermen toch gaande te houden. Zo heeft de SI-Midden-Oostencommissie begin jaren '90 veel voorwerk verricht bij de totstandkoming van de Oslo-akkoorden. En bood de SI een vredesplatform aan partijen ten tijde van de crisis in Libanon in 2006.

OVERIGE INTERNATIONALE EN EUROPESE SAMENWERKINGSVERBANDEN

Dit zijn voorbeelden die duidelijk maken dat internationale samenwerkingsverbanden van betekenis zijn en internationale solidariteit zeer actueel is. Dat is waarom de PvdA actief deelneemt aan de SI en andere samenwerkingsverbanden.

Naast de SI is de Partij van de Arbeid lid van de Partij van Europese Socialisten (PES), de Europese Senioren Organisatie gelieerd aan de PES (ESO), het European Forum for Democracy (een samenwerkingsverband tussen sociaal democratische partijen en stichtingen), het Europese holebi-netwerk gelieerd aan de PES (Rainbow Rose), de Europese vrouwenorganisatie gelieerd aan de PES (PES Women), de internationale vrouwenorganisatie gelieerd aan de SI (SIW), het Nederlands Instituut voor Meerpartijen Democratie en werkt zij onder meer samen met de internationale jongerenorganisatie gelieerd aan de SI (IUSY), de progressieve denktank ‘policy network’, de Europese jongerenorganisatie gelieerd aan de PES (ECOSY), de Alfred Mozer Stichting (AMS), de Wiardi Beckman Stichting (WBS) en de Evert Vermeer Stichting (EVS).

- 1 **Beginselmanifest PvdA, 2005**
- 2 **The Aims and Tasks of Democratic Socialists, aangenomen door de Socialist International op het congres in Frankfurt, 1951**

Socialistische politici zoeken per definitie naar de relaties tussen lokale, nationale en internationale ontwikkelingen om hun doelstellingen in de praktijk te brengen. De huidige wereld is meer vervlochten dan ooit. Een groeiend deel van de besluitvorming vindt buiten de diverse landen plaats en steeds vaker ook buiten enig democratisch proces om. Er bestaan geen nationale antwoorden die niet mede gebaseerd zijn op internationale analyses. Voor blijvende progressieve antwoorden op nationale vraagstukken is kennis nodig van de mondiale ontwikkelingen. Het blijft echter moeilijk om deze internationale inzichten te koppelen aan de Nederlandse politiek. Deze vraagstukken negeren is echter nog schadelijker.

'PROLETARIËRS ALLER LANDEN VERENIGT U!'

Alle partijen kennen dit probleem omdat het gaat om mondiale ontwikkelingen. De kapitalistische globalisering maakt het moeilijk om de juiste balans te vinden tussen lokaal, nationaal en internationaal. Voor socialistische partijen is het lastig om internationale solidariteit te koppelen aan de klassenstrijd in eigen land.

De NCPN heeft altijd stevig ingezet op internationale betrekkingen. Wij vinden ook dat er mondiale standpunten moeten worden ingenomen. De strijd in eigen land 'afschermen' van de internationale ontwikkelingen zal sneller dan gedacht nadelig zijn. Progressieve partijen moeten de bevolking voorlichten, niet in slaap sussen.

De NCPN komt voort uit de CPN, en heeft daarom vooral contacten met communistische partijen. Doordat de communistische wereldbeweging in verwarring is, zijn de scheidslijnen tussen de verschillende 'groepen' communistische partijen niet meer zo strikt als voorheen. Er zijn meer contacten over oude barrières heen. Zo onderhouden wij contact met enkele maoïstische partijen. De kloof met de verschillende trotskistische stromingen is groter. Daarnaast bestaat er een nieuwe tegenstelling met de communistische partijen die zich verenigen rond de vorming van de Europese Linkse partij. Deze partijen, zoals de Franse CP, voelen zich meer thuis bij de Duitse Linke en deels ook bij de SP. Er bestaat ook nog een groep partijen die zoekende is. De NCPN werkt nadrukkelijk niet mee aan de totstandkoming van een Europees Linkse partij, maar schuwt bilaterale contacten met

deelnemende partijen niet.

Verre reizen vermijdt de NCPN gezien de kosten zoveel mogelijk, maar het internationale netwerk van de partij en de aansluiting op internationale informatiekanaalen, compenseren gelukkig een deel van deze belemmeringen. We willen de Derde Internationale niet herstellen, maar zijn wel voorstander van sterkere internationale secretariaten. Daarbij is het vraagstuk van informatie-uitwisseling (op basis van studie en onderzoek) belangrijker dan ooit. De NCPN juicht daarom alle pogingen toe om te komen tot sterkere organisaties voor onderzoek, studie, educatie en informatie-uitwisseling.

INITIATIEVEN

Dichter bij huis hebben wij enkele vruchtbare initiatieven genomen. Het zogeheten vierlandenoverleg met de Duitse DKP, de Luxemburgse KPL en de Belgische PVDA voorziet in toenemende mate in de gezamenlijke behoefte aan uitwisseling van standpunten, analyses en actiedoelen in Europa.

De NCPN heeft enkele langer lopende contacten in Engeland, Scandinavië en in het Middellandse Zee-gebied vooral met de Griekse CP. In Latijns-Amerika heeft de partij goede contacten met een reeks partijen, zoals de Cubaanse CP, de PCV (enezuela), en de CP do Brazil. Goede contacten zijn er ook met een reeks Aziatische en Arabische partijen. Omdat de NCPN geen Europese zetel heeft lopen de lijnen naar Brussel niet direct. Via enige partijen, verenigd in de GUE, krijgt de partij echter informatie en kunnen ook onze standpunten worden geventileerd. De NCPN onderhoudt ook goede betrekkingen met andere partijen

Oppericht 1992

Ledental ? (2003 plm. 1.000)

Stemmen verkiezingen 2003 4.854

2006 niet meegedaan

en (sociale) organisaties over heel de wereld, maar legt om principiële en praktische redenen het accent op de contacten met de communistische en arbeiderspartijen.

Volgens ons zal de belangrijkste strijd plaatsvinden in 'buurten, maar vooral bedrijven.' We hechten daarom veel waarde aan contacten met (strijdbare en politieke) vakbonden. Wij wijzen parlementarisme af. Werkelijke veranderingen zullen op lokaal niveau door acties moeten worden afgedwongen. Gezien de huidige internationale ontwikkelingen, moeten stakingen passen in internationale acties, zoals de werkers in de Rotterdamse haven ons de afgelopen periode twee keer toonden. De NCPN werkt daarom mee aan het opbouwen van de noodzakelijke internationale netwerken.

GBAAL DENKEN EN HANDELEN EN LOKAAL DENKEN EN HANDELEN VERBINDEN

Steeds meer problemen stoppen niet bij onze grenzen en vragen om internationale afstemming en samenwerking. En om internationale strijd voor betere omstandigheden en eerlijker kansen voor wat nog steeds de verworpenen der aarde zijn. Het veronachtzamen van de internationale politieke ontwikkelingen is kortzichtig. Samenhang tussen lokale, nationale en internationale politiek betekent voor alles de samenhang aangeven tussen deze internationale bedreigingen en de gevolgen ervan op lokaal niveau. Dat is de taak van de huidige socialisten. In veel gevallen zijn mooie idealen onder de gegeven nieuwe kapitalistische verhoudingen niet in de praktijk te brengen. Zeker niet zonder nieuwe krachtige internationale verbindingen en heldere internationale keuzen. Het komt er steeds meer op aan om het kapitalisme zelf af te wijzen en aan de vorming van het socialisme te werken.

RAKETSCHILD IN OOST-EUROPA

– OPMAAT NAAR EEN NIEUWE KOUDE OORLOG

Tekst: Karel Koster

Sinds najaar 2007 onderhandelt de Amerikaanse regering met Polen en Tsjechië over de bouw van een anti-raketschild in Oost-Europa. Het plan houdt de plaatsing in van tien raketinstallaties in Polen, plus een radarsysteem in Tsjechië dat inkomende raketten moet waarnemen zodat ze kunnen worden neergeschoten. Die Oost-Europese systemen maken deel uit van een veel groter anti-raketschild: het zogenaamde *National Missile Defense* programma.

Dit Amerikaanse programma heeft als officieel doel het creëren van een schild boven heel Noord-Amerika, Europa en Japan. Delen daarvan zijn de al bestaande radar- en raket-systemen in Alaska en Californië, een systeem van ondersteunende waarschuwings- en doelzoekende satellieten dat nog in opbouw is, en een reeks radarwaarschuwingssystemen in Australië, Japan, Groenland (Denemarken) en het Verenigd Koninkrijk, vergelijkbaar met de nu beoogde Tsjechische installatie. Dit schild is gericht op intercontinentale raketten. Daarnaast wordt een aantal afzonderlijke antiraketsystemen ontwikkeld voor de NAVO. Een ander systeem, *Theatre Missile Defence* (TMD), is bedoeld om korte en middellange afstands-raketten neer te schieten. Deze TMD systemen zijn in gebruik bij de Amerikaanse strijdkrachten en afzonderlijke NAVO-landen, waaronder Nederland. Daartoe worden ondermeer de Patriot en Standard SM3 raketten gerekend (de laatste op schepen, van de VS en bondgenoten – ze vormen dus een mobiel schild, bruikbaar voor interventies), evenals het 'THAAD' systeem met een groter bereik. De SM3 werd op 20 februari jl. door de Amerikaanse marine gebruikt om een eigen satelliet neer te schieten.

Uiteindelijk wil men alle NAVO-lidstaten, evenals bondgenoten zoals Japan en Australië, betrekken bij het antiraketschild. De vraag is echter of het slechts gaat om bescherming.

DEFENSIEF?

Voor de meeste mensen is een schild defensief. Het wordt geassocieerd met een veilig heenkomen. Dat is de verraderlijke boodschap die de term 'raketschild' suggereert. Daarom benadrukt de Amerikaanse propagandamachine dat het schild nodig is tegen raketaanvallen vanuit staten die geacht worden een gevaar te zijn, zoals Iran.

De werkelijkheid is anders: Iran heeft geen lange afstands-raketten die centraal Europa kunnen bereiken, laat staan de VS. Er worden wel experimentele vluchten met zulke raketten uitgevoerd maar ze zijn nog lang niet operationeel. Volgens de Amerikaanse inlichtingendiensten is er ook geen sprake van een kernwapenprogramma.

Als er echt sprake zou zijn van een dreiging, dan moet het systeem ook echt werken. Dat is nog maar de vraag. Elk land dat in staat is om een raket met kernkoppen te ontwikkelen, heeft ook de kennis in huis voor afleidingstechnologie. Omdat een onderscheppingraket niet in staat is om de echte te onderscheiden van de namaak, laat men dan bijvoorbeeld tientallen namaakkernkoppen meevliegen met de nucleaire lading.

Ook de technische problemen bij het onderscheppen van een doel dat met een snelheid van 6,9 km/seconde vliegt, zijn nog lang niet opgelost. Alle zogenaamd 'succesvolle' proeven waarover in de media is bericht werden onder testomstandigheden uitgevoerd die grotendeels kunstmatig waren. Zo waren er bijvoorbeeld steeds radiobakens aan boord van de doelraketten die de opsporing makkelijker maakten.

Er is één toepassing die wel technisch mogelijk is: het neerschieten van satellieten, die in een voorspelbare baan om de aarde draaien. Dat werd bewezen door het boven genoemde experiment waarbij een Amerikaanse satelliet werd neergeschoten. Honderden van zulke satellieten draaien in banen om de aarde. Ze geven onder andere waarschuwingen voor raketlanceringen. Door deze satellieten neer te schieten maak je een tegenstander 'blind'.

Het geavanceerde radarsysteem dat in Tsjechië wordt gebouwd, is niet alleen bedoeld voor het opsporen van Iraanse raketten. Het kan ook worden ingezet om Rusland in de gaten te houden. Bij een eventuele atoomoorlog – waar alles draait om razendsnelle besluiten – geeft deze verkenningcapaciteit een voorsprong. De Russische regering heeft herhaaldelijk geprotesteerd tegen de plannen, omdat ze het systeem ziet als onderdeel van het totale Amerikaanse atoomarsenaal. Daar zit een kern van waarheid in. Voor de Amerikaanse strategie staat het anti-raketschild niet op zichzelf, maar maakt het deel uit van een totale strategie, waar ook de duizenden kernwapens van de Amerikaanse strijdkrachten toe behoren. Wapenbeheersingsverdragen die met veel moeite in en na de Koude Oorlog tot stand kwamen, worden nu door Rusland opgezegd of bevroren.

SCHILD EN SPEER

De Oost-Europese antiraketsystemen zijn vooral onderdeel van een aanvalssysteem. De gebruiker met het schild in één hand, heeft in zijn andere hand een speer en is bereid om die te gebruiken, eventueel ook als eerste.

Er zijn nog meer redenen om een schild te bouwen: je dwingt de tegenstanders om tegenmaatregelen te nemen, waardoor die in een economisch uitputtende wapenwedloop belanden. Bij de investering van het Pentagon in het volledige raketschild heeft het militair industrieel complex baat. Er is de afgelopen

23 jaar al \$106,8 miljard aan uitgegeven. Van de lopende Amerikaanse begroting van \$655 miljard voor 2009, is \$10,5 miljard voor het programma.¹ Omdat het nog vele jaren duurt voor er een werkend systeem is, zijn deze projecten een zeer aantrekkelijke markt voor fabrikanten zoals Lockheed Martin, Boeing en Raytheon.

In Oost-Europa gaat het om een totaalbedrag van \$4,04 miljard, voor de ontwikkeling van de installaties in Polen en Tsjechië. In 2008 is daarvan \$225 miljoen voor studie en analyse toegewezen door het Amerikaanse Congres, na een lang onderhandelingsproces waaruit bleek dat ook daar twijfels bestaan over het nut van het Euro-raketschild.²

KOPPELING AAN ISRAËL

Het Europese plan (EuroMD) zal worden geïntegreerd in het bestaande Noord-Amerikaanse systeem. In de NAVO is op de top van Riga in november 2006 een programma aangenomen om alle korte afstand (TMD) systemen van de lidstaten te coördineren en te verenigen in één systeem, het *NATO Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence system*. Dit zou dus ook bescherming bieden tegen aanvallen met middellange of korte afstands-raketten.³ Daar kan de Nederlandse regering zich ook in vinden: minister Verhagen verklaarde in de Kamer in december 2007 dat hij het eens is “met de opvatting van de secretaris-generaal van de NAVO dat een geïntegreerd raketverdedigingssysteem nodig is, want ook op dit punt moeten de ondeelbaarheid en de veiligheid van de NAVO vooropstaan.”⁴

Dat werd nog eens onderstreept door het in gebruik nemen in Den Haag van een zogenaamde testinstallatie van de NAVO, bedoeld om de verschillende antiraketsystemen op elkaar af te stemmen. Over de aard en bedoeling van die installatie zijn door SP-Kamerlid Harry van Bommel vragen gesteld. De NAVO heeft in juni 2007 besloten om een studie te verrichten naar een aan het EuroMD ‘gekoppeld’ antiraket-systeem voor Zuidoost-Europa.⁵ Dit zuidoostplan houdt vermoedelijk in dat het Amerikaans/Israëlische Arrow TMD-systeem ook aan de NAVO-systemen zal worden gekoppeld.⁶ Zo worden de militaire belangen van Israël gekoppeld aan die van de NAVO. De verbinding met het Amerikaanse anti-raketstelsel heeft vergaande politiek-operationele gevolgen, vergelijkbaar met de koppeling aan de Amerikaanse atoomstrijdmacht van de NAVO nucleaire strategie. Zowel de kernbommen als het anti-raketschild staan in laatste instantie onder Amerikaanse controle.

BESLUITVORMING

Vanzelfsprekend heeft plaatsing van het Oost-Europese systeem vérgaande gevolgen voor heel Europa en is daarom geen bilaterale kwestie tussen de afzonderlijke betrokken staten en de VS.

Maar er is meer aan de hand. Naast EuroMD bestaat er een geheime NAVO-studie naar een raketschild voor heel Europa, dat dus het Noord-Amerikaanse stelsel zou aanvullen dan wel dupliceren maar dan met een zwaardere Europese inbreng en zeggenschap. Dat is eigenlijk een verdere uitbouw van het Oost-Europese schild, dat vooral lijkt te dienen om de weg te banen voor de rest. Binnen die plannen past het anti-raket-radarsysteem in Engeland, te Menwith Hill. De regering van premier Blair tekende begin 2007 al een overeenkomst waarin deze aansluiting werd geregeld. Daarover zei de Britse Lord Wallace in het Britse House of Lords het volgende: “Het

opgeven van de Britse soevereiniteit als gevolg van de Menwith Hill-operatie is een veel verdergaande afbraak van die soevereiniteit dan die als gevolg van de EU-betrokkenheid.”⁷ De haalbaarheidsstudie van de NAVO werd voltooid in 2005 en op de Riga NAVO-top van 2006 werd in het slotcommuniqué verklaard dat zo een anti-raketsysteem mogelijk was. Dit plan wordt op de NAVO-top in Boekarest in april in stemming gebracht.

ONDERHANDELINGEN

In de NAVO-vergaderingen komen formeel alleen de NAVO-programma's aan de orde. Maar stilzwijgend werd al ingestemd met de plaatsing van de Oost-Europese systemen. Dit wordt nu in bilaterale onderhandelingen afgewikkeld. Op een bijeenkomst in december stemden minister Tusk van Polen en Topolanok van Tsjechië de besluitvormingsprocessen op elkaar af. Het plan is om de definitieve bilaterale verdragen met de Amerikaanse regering te ondertekenen na de NAVO-top in april. Zo wordt tegemoetgekomen aan de eis van de Groene Tsjechische minister van defensie dat de besluitvorming via de NAVO moet lopen. De sociaal-democraten van de CSSD, dringen evenals de Poolse regering zelfs aan op uitstel tot na de Amerikaanse presidentsverkiezingen. Toch is de Tsjechische regering van plan om het bilaterale verdrag in juni te laten goedkeuren in het parlement. Dit hoewel opiniepeilingen in Polen en Tsjechië wijzen op grote weerstand tegen de plannen.⁸

Na een mislukte publiciteitscampagne om de radarinstallatie aan de bevolking te verkopen, heeft de Tsjechische regering nu het zakenleven gepaaid met deelname aan de bouw van het radarsysteem. Intussen wordt er ook geprotesteerd tegen het schild. Voor 29 maart is zelfs een internationale actiedag aangekondigd in Slupsk (Noord-Polen).

Als ondanks deze tegenstand de VS haar plannen toch doordrukt komen we in Europa in een absurde situatie terecht. Door achterbaks gekonkel wordt een militaire installatie aangelegd met grote gevolgen voor de veiligheid van de hele Europese bevolking. Alleen de Noorse minister van defensie Anne-Grete Strom-Erichsen⁹ heeft zich tot nog toe hiertegen gekeerd. Om de Poolse en Tsjechische bevolking te ondersteunen in hun oppositie moeten de NAVO-lidstaten verhinderen dat dit escalatieproces wordt voortgezet.

1 www.spacewar.com/reports/

2 **Long-Range Ballistic Missile Defense in Europe, Congressional Research service, Updated 9/1/2008**

3 **Zie voor details: Joris Janssen Lok, Grand Designs, in: Defense Technology International, March 2007**

4 **28 676 NAVO Nr. 44 Verslag van een algemeen overleg, 21/1/2008**

5 **Nederlands Dagblad, 15/6/2007; Aviation Week & Space Technology, 11/6/2007**

6 **US-Israeli Anti-Missile Programs to be fully integrated by 2013, in: DEBKA, 23/5/2007**

7 **eigen vertaling: citaat uit Press Association Newfile – Parliamentary News 10/1/2008**

8 **Angus Reid Global Monitor, Polls & Research 11/2/2008**

9 **Norway opposed to deploying US missile defense shield in Europe, Kuwait News Agency 2/9/2008**

DE COLLECTIEVE UITGAVEN IN NEDERLAND: WIE WAS AANJAGER VOOR DE GROEI EN AFNAME TUSSEN 1970 EN NU?

Tekst: Geert Reuten (Eerste Kamerlid voor de SP en Universitair Hoofddocent Economie, UvA)

Dat de collectieve uitgaven de afgelopen vijftig jaar onder druk kwamen te staan is bekend. Dit artikel beschrijft de omvang en ontwikkeling van deze uitgaven door ze te relateren aan de omvang van het nationaal inkomen. Ook is de politieke kleur van regeringen die de veranderingen teweeg brachten in kaart gebracht.

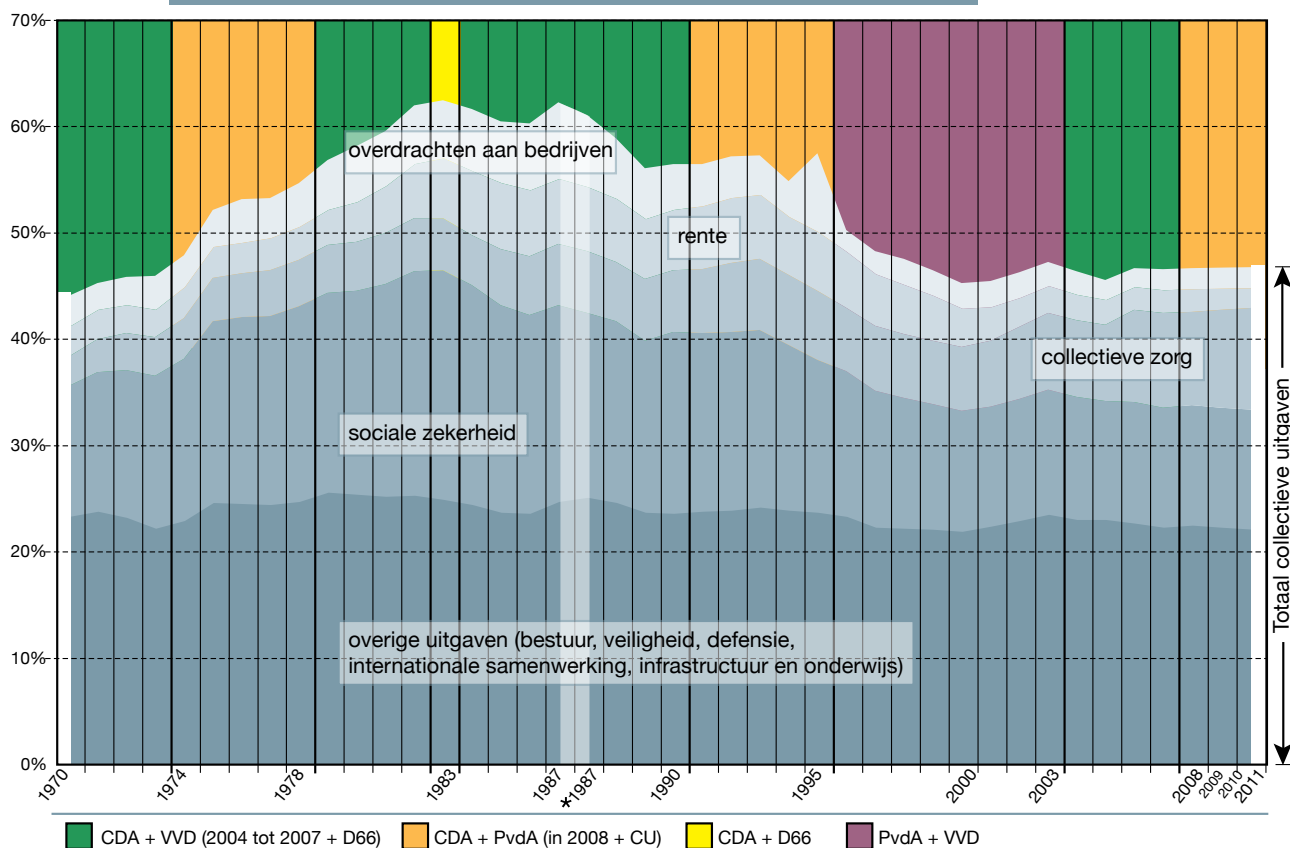
DE CIJFERS

Grafiek 1 toont de opeenstapeling van de diverse componenten van de 'collectieve

uitgaven' in de afgelopen veertig jaar, uitgedrukt als aandeel in het Bruto Binnenlands Product (BBP). In 2007 is dit aandeel, zoals weergegeven door de

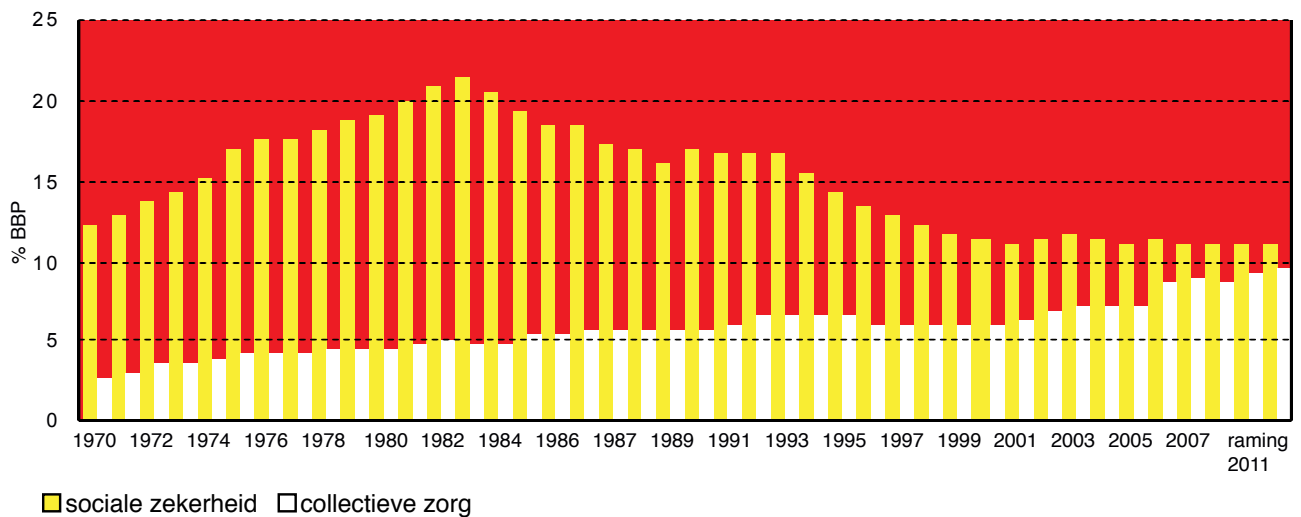
bovenste lijn, ongeveer 46%, net als in 1973. De lagere lijnen geven de componenten van die collectieve uitgaven weer: de diverse bestedingen van de overheid, en de overdrachten van inkomen via de overheid (de laatste ruim van de helft). Het BBP is ongeveer hetzelfde als het nationaal inkomen – verder omschreven in het kader. De kleuren bovenin de grafiek geven de

GRAFIEK 1. COLLECTIEVE UITGAVEN, NEDERLAND 1970-2007 EN PLAN 2008-2011 IN % BBP

Bron: eigen bewerking op basis van data CPB, Macro Economische Verkenning 2008, CPB, Actualisatie Economische Verkenning 2008-2011, Staatsalmanak 2008 (SDU). *In 1987 voerde het CBS een belangrijke statistische herziening door. Voor de vergelijking is het jaar 1987 voor en na deze revisie weergegeven. Zo ligt het BBP in 1987 na revisie 1,2% lager.

GRAFIEK 2. UITGAVEN SOCIALE ZEKERHEID EN COLLECTIEVE ZORG, 1970-2007 EN PLAN TOT 2011

■ sociale zekerheid □ collectieve zorg

politieke samenstelling aan van de regering die in deze jaren de staatsbegroting opstelde en zo de uitgaven bepaalde. Deze komt niet steeds overeen met het aantreden en vertrek van de diverse kabinetten. Belangrijker dan die tijdstippen is namelijk het tijdstip waarop een nieuwe regering (nog) invloed heeft op de staatsbegroting. (Dit is de “Miljoenennota” die in september aan het parlement wordt voorgelegd; de begrotingsopstelling voor het nieuwe jaar is een vrijwel continue proces dat in november begint; in april-mei zijn de hoofdlijnen voor het volgend jaar al opgesteld). Als een regering na 15 juli aantreedt dan is het vrijwel onmogelijk dat ze de begroting voor het komende jaar nog fundamenteel kan veranderen. Daarom heb ik de grens voor de ‘politieke kleur’ in de grafiek op die datum gelegd. Van Agt-II (CDA-PvdA) regeerde bijvoorbeeld van 11 september 1981 tot 29 mei 1982, maar dit kabinet had slechts beperkte invloed op de begroting 1983. Voor 1983 was Van Agt-III (CDA-D66) relevanter hoewel dit kabinet ook slechts de korte periode 29 mei 1982 tot 4

november 1982 beschoren was, en dus in 1983 helemaal niet regeerde. Iets dergelijks geldt voor de bruidsjaren van Balkenende. Balkenende-I (CDA-VVD-LPF) trad aan op 22 juli 2002 (en af in oktober dat jaar) zodat 2003 voornamelijk een ‘doorloop’ van paars was en Balkenende-II pas gaat tellen in 2004.

DE ONTWIKKELING

De hoofdlijn van het historisch overzicht dat de grafiek biedt, is de trendmatige stijging van de collectieve uitgaven (bovenste lijn) in de periode 1970-1983; dan een stabilisatie op relatief hoog niveau in de periode 1984-1987 onder Lubbers I. Daarna zette zich eerst een aarzelande en van 1994 tot 2000 een forse daling in, d.w.z. aan het eind van Lubbers-III (CDA-PvdA) en de eerste periode van het PvdA-VVD “paars” (Kok I en II). Vanaf 2001 (eerst paars, en dan CDA-VVD onder Balkenende) is er een stabilisatie van de collectieve uitgaven rondom 46% van het BBP. De bijzondere piek in 1995 wordt later toegelicht.

Kijken we naar wat ik korthedshalve ‘overige uitgaven’ noem dan zien we daar een vrij stabiele ontwikkeling in de periode 1970 tot heden (hoewel binnen die ‘overige uitgaven’ bijvoorbeeld de defensie-uitgaven afnamen van 2,8% BBP in 1970 tot 1,2% tegenwoordig). De belangrijkste wijziging in de collectieve uitgaven ligt bij de ‘sociale zekerheid’. Het gaat hier voornamelijk om uitkeringen AOW, arbeidsongeschiktheid, bijstand en werkloosheid. In 1970 besloegen deze uitgaven 12% van het

Het Bruto Binnenlands Product (BBP) als maatstaf

Het BBP is gelijk aan de som van alle binnenlandse inkomens (arbeidsinkomen en kapitaalinkomen) plus de inkomsten die dienen voor de afschrijving van investeringen (veroudering van gebouwen en machines; door herinvestering hiervan blijft het niveau van eerdere investeringen gelijk). Het aandeel van de overheidsuitgaven in het BBP levert een redelijk goede maatstaf om ontwikkelingen in de tijd te vergelijken. Je hebt daarmee geen last van vertekening door inflatie. Het idee is dat een grootheid ‘constant’ is als deze meegroeit met de groei van het BBP (dat zouden we in de grafieken terugzien als een horizontale lijn). Indien de overheid niet zou reageren op recessies dan meet je in een recessie echter een relatieve stijging van de uitgaven (1975, 1981-82, 1987, 1993, 2002-03) omdat dan het BBP zelf weinig groeit of zelfs krimpt; het omgekeerde geldt voor een hoogconjunctuur (het BBP groeit dan extra, maar de uitgaven doorgaans niet).

BBP, waarna ze doorgroeiden tot een top van 21,5% in 1983 – deze top werd mede veroorzaakt door de diepe recessie van begin jaren 1980. Na een gestage daling zien we vanaf 2000 een stabilisatie rond de 11% BBP, waarmee we dus vrijwel terug zijn op het niveau van 1970. Bij de ‘collectieve zorg’ zien we vanaf 1970 tot 2007 een vrijwel rechtlijnige

1973 Het kabinet-Den Uyl treedt aan
Foto: Vincent Mentzel / Hollandse Hoogte

stijging van 2,8% tot 8,9% BBP. Deze rechtlijnigheid is duidelijker te zien in grafiek 2.

Wat we in grafiek 1 wél zien is dat de som van zekerheid en zorg vanaf 2000 weer gestaag toeneemt. Overigens is de toename van de collectieve zorg – naast toename van gebruik – ten dele toe te schrijven aan een verschuiving van particuliere zorg naar, wat gemeten wordt als, collectieve zorg (vooral ook door de stelselwijziging in 2006).

De relatieve daling van het renteaandeel in het BBP vanaf 1984 is een gevolg van de daling van het gemiddelde rentepercentage (de overheid kon zo goedkoper lenen) en van de verkoop van staatsdeelnemingen in bedrijven, waarmee overheidsschuld werd afgelost. De overdrachten aan bedrijven stonden in 1987 op een top van 7% BBP. De relatieve daling in de volgende jaren, tot 2,2% BBP in 2007, werd veroorzaakt door de afbouw van subsidies aan landbouw, openbaar vervoer, bedrijfsinvesteringen (WIR) en woningbouwcorporaties.

Voor het jaar 1995 zien we een eenmalige piek in deze overdrachten omdat de regering toen de jaarlijkse subsidie aan woningbouwcorporaties afgekocht voor een bedrag van 14,9 miljard euro, ofwel 4,9% van het BBP. Deze afkoop leidde er uiteraard toe dat in de jaren daarna de overdrachten aan bedrijven daalden omdat deze corporaties niets meer ontvingen.

MYTHES

Het bovenstaande overzicht ontkracht een aantal mythes die zich her en der vastgezet hebben.

In de eerste plaats trad er onder Den Uyl (1974-78) weliswaar een relatief forse toename op van de collectieve uitgaven, maar die werd daarna rechtlijnig voortgezet, en bereikte een hoogtepunt, onder regeringen van CDA-VVD (1979-87).

In de tweede plaats is de omvangrijkste daling van de collectieve uitgaven (1994-2000) bewerkstelligd onder regeringen met PvdA-deelname. Ten derde. Gemeten naar de bestanddelen van de uitgaven zien we in de

plannen van de huidige regering van CDA-PvdA-CU voor 2008-11 hoofdzakelijk een voortzetting van de politiek van de eerdere kabinetten Balkenende. Wat dit betreft levert het inwisselen van de VVD voor PvdA en CU dus weinig spectaculairs op.

In een volgend nummer van *Spanning* bespreek ik met welke middelen (o.a. belastingen) deze uitgaven werden en worden gefinancierd.

HET RIJKE ROO

DEEL 33

Sjaak van der Velden over
Janus van Emmenes (1857-1906)

EEN VRIJE COMMUNIST

Als kind hoorde ik op de radio de naam Ir. Ad van Emmenes vaak voorbijkomen in sportprogramma's. Het drong toen niet echt tot me door dat het eigenlijk wel vreemd is dat een ingenieur over voetbal praatte en al helemaal dat zijn titel daarbij werd vermeld. Wat wel tot me doordrong was dat hij op zijn gebied verstand van zaken had. Wat ik echter weer niet wist, was dat deze ingenieur een in socialistische kring zeer bekende vader had. Daar kwam ik pas vele jaren later achter.

VAN ONDERWIJZER TOT GRONDWERKER

Op 18 januari 1857 schonk Adriana van Veen het leven aan een jongen die de voornaam Adrianus kreeg. De vader van de baby was Egbert van Emmenes, een aannemer en herbergier uit Aalst in Gelderland. Adrianus, die in het dagelijks leven gewoon Janus werd genoemd, doorliep de lagere school en haalde daarna een onderwijzakte. In het

IE LEVEN

Gelderse Rijswijk ging hij als onderwijzer aan de slag, maar zijn rechtvaardigheidsgevoel bracht hem in conflict met de hoofdonderwijzer. Dat betekende het einde van zijn onderwijs carrière – Janus werd ontslagen.

Het lag niet in de aard van Janus om bij de pakken neer te zitten, want hij ging aan de slag als grondwerker. Omdat hij goed van de tongriem was gesneden, bracht hij het tot onderbaas. Zijn afkeer van onrechtvaardige verhoudingen behield hij echter. Toen hij in 1885 eens het Volkspark in Amsterdam bezocht, kwam hij in aanraking met de socialistische propaganda van de Sociaal-Democratische Bond (SDB). Omdat deze nieuwe ideeën hem aanspraken, sprak hij zich vanaf die tijd in socialistische zin uit en dat sprak zijn baas weer minder aan. Janus werd voor de tweede keer ontslagen.

Dit ontslag leidde er alleen maar toe dat Van Emmenes zich met nog meer energie in de strijd voor een betere wereld stortte. Hij liet zich inschrijven als lid van de SDB en richtte de Gravers- en Baggerliedenvereniging op. Binnen een jaar na oprichting van deze vakbond brak een staking uit onder de arbeiders aan het Tjongerkanaal in Friesland. Dat was in 1888 en het bestuur van de SDB stuurde Janus van Emmenes spoorlags naar de actievoerende arbeiders om ze te helpen. Onder zijn bevlogen leiding zagen de stakers kans om een loonsverhoging af te dwingen.

Venarbeiders in de omgeving waren zeer enthousiast over het optreden van de kersverse agitator. Ze riepen daarom, in de jaren die volgden, diverse malen zijn

hulp in. Stakingen in die dagen gingen er trouwens vaak heel wat anders aan toe dan we uit onze tijd kennen. Om een voorbeeld te noemen, toen in april 1888 vijfhonderd venarbeiders staakten in Beets en omgeving, woonden tachtig soldaten met de bajonet op het geweer de stakersbijeenkomsten bij.

Van Emmenes ging niet slechts als agitator en organisator naar de veengebieden. Hij gaf zijn ogen goed de kost over de omstandigheden waaronder de arbeiders werkten en leefden. Deze kennis kwam het socialistische Kamerlid Ferdinand Domela Nieuwenhuis goed van pas. Tijdens een interpellatie in de Tweede Kamer over de stakingen in de veenderijen maakte hij ruim gebruik van de door Adrianus aangedragen kennis. Ook beschreef Van Emmenes in een brochure het leven en werk van de polderjongens. In dit boekje vestigde hij de aandacht op die arbeiders die tijdens stakingen niet meededen met hun makers. Hij was daar heel fel op, maar vroeg toch ook een soort begrip voor deze misleide geesten. 'We moeten, dat spreekt vanzelf, de ellendige onderkruiperij bestrijden met alle kracht, die in ons is, doch gevoelen medelijden met deze mensen, die door honger in de maag en ingestompte vrees voor hel en vagevuur in 't hoofd, overal invliegen, waar een grijpstuiver te verdienen is.'

VAN SOCIALIST TOT ANARCHIST

Ondertussen was Adrianus politiek erg geradicaliseerd. Vanuit zijn nieuwe woonplaats Arnhem schreef hij zeer opruiende stukjes in diverse bladen. Zijn verstandhouding met Domela Nieuwenhuis was niet bijster goed, maar in zijn relatie met de latere socialistische voorman Troelstra was zelfs sprake van onderlinge haat. Van de laatste zijn de woorden afkomstig: 'het door mij van den aanvang af verafschuwde individu van Emmenes.' De tegenstellingen waren afgaand op het woordgebruik ook persoonlijk van aard. Politiek waren ze het in ieder geval helemaal niet eens.

Waar Troelstra strijd voor het socialisme ook via het parlement wilde voeren, was Van Emmenes hier resoluut tegen. Hij ondersteunde in 1893 dan ook een motie binnen de SDB waarin men deelname aan de Kamerverkiezingen afwees. Deze motie staat in de geschiedschrijving van het socialisme bekend als de motie-Hoogezand-Sappermeer. Ze luidde: 'Het kongres besluit onder geen voorwaarde, ook niet als agitatiemiddel, mee te doen aan de verkiezingen.' Het gevolg van deze motie was vooral een partijscheuring. De voorstanders van deelname richtten een nieuwe partij op: de Sociaal-Democratische Arbeiders Partij (SDAP). Omdat ook de afdeling Arnhem scheurde, raakten de radicalen hun partijgebouw kwijt. Van Emmenes vertrok daarop naar Amsterdam waar hij in aanraking kwam met justitie vanwege zijn uitlatingen. In 1895 volgde zelfs een veroordeling tot negen maanden omdat hij op een bijeenkomst tekeer was gegaan tegen de militaire dienstplicht. Met zijn

VAN EMMENES ALS LIEDJESVERZAMELAAR

vriendin, Jeanne Sprengers (Janus leefde al een tijd gescheiden van zijn wettige echtgenote) vluchtte hij naar Londen met de bedoeling om door te reizen naar de Verenigde Staten. Ze konden de bootreis echter niet betalen en keerden terug naar het vasteland. Ze vestigden zich vervolgens in België waar Van Emmenes zijn propagandistische activiteiten weer oppakte. Ook de Belgen waren hem liever kwijt dan rijk en zetten hem als staatsgevaarlijk uit. Weer ging hij naar Londen. Omdat het financieel niet goed ging met zijn gezin, keerde hij toch terug naar Nederland. Dat betekende wel dat hij zijn straf moest uitzitten.

Na ontslag uit de gevangenis in Arnhem scheidde Janus van zijn eerste vrouw en hertrouwde hij met Jeanne. Dit huwelijk duurde niet erg lang, want in 1903 kwam ook dit ten einde. Van Emmenes was nog steeds actief in de arbeidersbeweging. Tijdens de algemene staking van april 1903 speelde hij een rol als stakingsleider van de grondwerkers. Daarna schreef hij

in Het Volksdagblad wekelijks 'De pennekrassen van Japie', waarin hij actuele politieke gebeurtenissen op humoristische wijze beschreef. Zijn politieke hart bleef vooral aan de uiterste linkerzijde liggen en samen met anarchisten en syndicalisten was hij redacteur van De Vrije Communist. Dit werk ging hem echter steeds moeilijker af omdat hij vrijwel blind was geworden.

In 1906 overleed Adrianus van Emmenes, waarna een stoet van enkele honderden geestverwanten hem naar zijn laatste rustplaats bracht. Hij werd door hen herdacht 'als vurig strijder voor de socialistische zaak, wiens fouten in het niet zonken bij zijn groote verdiensten'.

ZIJN NAGESLACHT

Janus is 49 jaar oud geworden. Duidelijk droeg hij zijn zwakke genen niet over op zijn zoon de ingenieur, want deze werd 91. Wat ze wel gemeen hebben is dat ze op vrij hoge leeftijd nog kinderen kregen.

Ad zag het levenslicht toen zijn vader veertig jaar oud was, maar zelf deed hij daar nog een schepje bovenop door op 51-jarige leeftijd een dochter te krijgen. Deze dochter kennen we waarschijnlijk ook allemaal. Dat is namelijk de dame die op televisie geregeld wordt uitgemaakt voor drankorgel: Viola Holt. En nu maar hopen dat zij het sterke gestel van haar vader heeft.

Intusschen waaide de adem der 'Internationale' ook naar ons land over en het spreekt van zelf, dat waar mannen als H.

KEUZE UIT ZIJN WERK

Gerhard, Michon en Klaas Ris hare beginselen verdedigden, er de werkliedenorganisatie's mee in aanraking moesten komen. Volgens haar op 8 sept. '64 te Londen vastgesteld program wilde de Internationale 'opheffing van alle heerschappij der klassen'. De arbeiders vonden dat programma heel mooi, en zonder er rekening mee te houden of hunne krachten voor de konsekwente doorvoering er van wel bestand zouden blijken, richtten ze

vakverenigingen op, die zich bij de Internationale aansloten. De eerste vergadering had plaats in 1869 te Amsterdam in een lokaal op de Nieuwmarkt, waar de Hollandsche sectie der Internationale werd gesticht (...). De Hollandsche sectie nam de naam aan van 'Nederlandsch Werklieden-Verbond', en bestond uit vak- en gemengde verenigingen.

Waar de werklieden aldus de sociale kwestie aan de orde stelden, daar kon dit niet ontgaan aan de aandacht van hen, die tot een andere maatschappelijke klasse behoorden. Velen gevoelden neiging om zich met dit vraagstuk te gaan bemoeien, voor een deel gedrongen door overtuiging, dat de te berde gebrachte grieven der arbeiders niet van allen grond waren ontbloot, anderen met het doel de beweging te leiden in, volgens hun opvatting, ordelijke banen, uit min of meer gegronde vrees voor de maatschappelijke-orde in-gevaar brengende uitbarstingen. Den 30sten October 1870 kwamen te Utrecht eenige heeren met klinkende namen bijeen, die besloten tot de oprichting van een 'Comité ter bespreking der

sociale quaestie.' Alleen het bestaan van dit Comité had reeds invloed op de arbeidersbeweging, want het deed er twee stromingen in ontstaan.

Waar aanvankelijk slechts weinigen onder de vereenigde werklieden het optreden der 'heeren' met ingenomenheid begroetten, bleef het grootste deel zich halsstarrig vastklampen aan het eenmaal ingenomen devies, 'dat het verlossingswerk der arbeiders uit de boeien der ellende, het werk der arbeiders zelve moet zijn.' Maar al spoedig verlegde zich de stroom; die der gematigden werd breeder en smaller het beekje der konsekwente verdedigers van de beginselen der Internationale. (...)

Na het vijfde kongres der Internationale, gehouden te 's Gravenhage van 2 tot 9 Sept. '72, waar heftig getwist werd tusschen de aanhangers van Bakounine, die onthouding van politieke aktie voorstonden, en Karel Marx en diens partij-gangers, die naar verovering der staatsmacht wilden streven, bleef er van 's eigenlijke Hollandsche sectie dezer organisatie weinig over. De belijders harer beginselen bleven in de vak-organisatie's 'n zekere stuwkracht vormen, doch als korporatie traden ze vooreerst niet weer op.

A. van Emmenes, *Onafhankelijke en 'moderne' vakorganisatie*, Amsterdam 1906, p. 8-10

COLUMN

INTERNATIONALE SOLIDARITEIT

Internationalisme en solidariteit zijn sinds het ontstaan van de arbeiderspartijen en vakbonden kernbegrippen. De oproep van Marx ('Proletariërs aller landen, verenigt u') kwam niet uit de lucht vallen, maar vormde de uitdrukking van het denken en de gerichtheid van de voormannen uit de arbeidersbeweging en de intellectuelen die deel uitmaakten van de Eerste Internationale.

Maar... tussen theorie en praktijk gaat soms een wereld van verschil schuil. Zo ging de Tweede Internationale – die in het teken stond van de opkomst van de sociaal-democratie en de moderne vakbonden – juist kopje onder doordat de leiders van de aangesloten partijen de kant van hun heersende klasse kozen en daarmee medeverantwoordelijk werden voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog, die miljoenen jongens uit vooral Duitsland, Frankrijk en Engeland het leven kostte. Ook de Derde Internationale – die zich in de periode tussen de twee wereldoorlogen ontwikkelde – droeg een sterk nationalistisch stempel. Onder de vlag van de internationale solidariteit gebruikte Moskou de communistische partijen in West-Europa als haar lange arm...

Daartegenover staan gelukkig ook tal van voorbeelden van internationale solidariteit zoals die vorm is gegeven door socialistische en progressieve partijen en bewegingen. Vanaf 1936 trokken tienduizenden jongeren, arbeiders en intellectuelen uit heel Europa naar Spanje om daar de

HANS VAN HEIJNINGEN
SP-Partijsecretaris

republiek te verdedigen tegen het oprukkende fascisme. Uit solidariteit met de Indonesische onafhankelijkheidsstrijd weigerden in '47 en '48 honderden jongens dienst; zij kregen daar behoorlijke gevangenisstraffen voor. In de jaren zestig en zeventig gingen velen van ons de straat op om solidariteit te betuigen met vrijheidsstrijders en slachtoffers van westerse terreur in Derde Wereldlanden.

Papieren solidariteit kost weinig en heeft in landen waar persvrijheid en vrijheid van meningsuiting bestaan maar zelden een reële betekenis. Lotsverbondenheid met anderen krijgt doorgaans pas inhoud wanneer het praktisch wordt gemaakt: voedsel en kleding voor stakende mijnwerkers in Engeland, het bouwen van woningen met en voor slachtoffers van vuile oorlogen, het ondersteunen van vrije media in Birma. We leven in een tijd waarin links wereldwijd voor de uitdaging staat om

zich opnieuw uit te vinden en te vernieuwen. Naast lessen trekken uit het failliet van het communisme – dat de vrijheid verstikt – en de sociaal-democratie – die haar ideologische veren heeft afgeschud – gaat het erom de principes van menselijke waardigheid, gelijkwaardigheid en solidariteit vorm te geven in een wereld die zich razendsnel ontwikkelt en waarin oude grenzen en zekerheden verdwijnen. De toekomst ligt open, wat maakt dat kansen en bedreigingen heel dicht bij elkaar liggen. Aan ons de uitdaging om samen met socialisten in andere landen en continenten te werken aan een betere samenleving. Leren van elkaar is op dit moment een van de grote uitdagingen op het vlak van internationale solidariteit. Op Wereld Sociale Fora, Europese Sociale Fora en binnen ons politieke netwerk in Europa delen we onze kennis en ervaringen met elkaar. De SP staat midden in de wereld.

ZIE 'HEEL DE WERELD':

[WWW.SPNET.NL/
VERSLAGEN/CONGRES](http://WWW.SPNET.NL/VERSLAGEN/CONGRES)

OORLOGSSLACHTOFFERS

Tekst: Karel Koster Illustratie: Gideon Borman

Regelmatig is er discussie over het aantal slachtoffers van de oorlogen in Irak en Afghanistan. De in de media meest gebruikte cijfers zijn hoogstwaarschijnlijk te laag. Maar wat dan wel de beste gegevens zijn, is moeilijk te zeggen. Daarom een overzicht van de beschikbare bronnen.

MILITAIREN IRAK

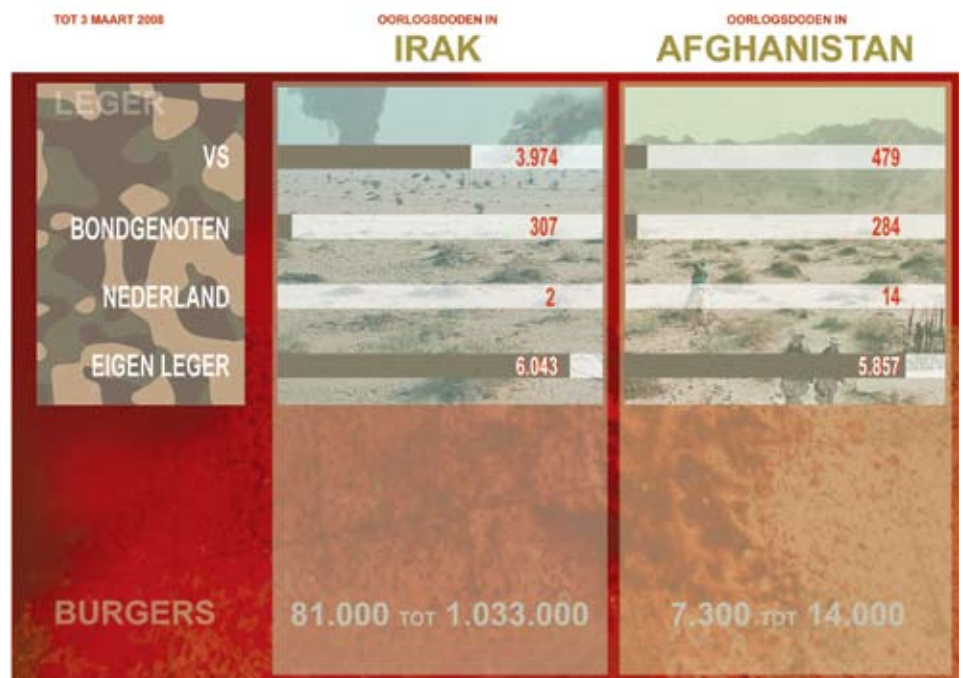
De officiële cijfers over militaire doden zijn relatief betrouwbaar.

Bron Amerikaanse militaire doden
www.icasualties.org/oif

Bron Iraakse militaire doden (regerings-troepen volgens de regering)
www.icasualties.org/oif/IraqiDeaths.aspx

BURGERS IRAK

Er is een grote spreiding in de schattingen van het aantal burgerdoden veroorzaakt door allerlei soorten geweld. Het laagste cijfer, afkomstig van Iraq Body Count, is 80.625 voor de periode maart 2003 tot januari 2008. Het is gebaseerd op verslagen in Engelstalige kranten. Het hoogste getal is 1.033.000, voor de periode maart 2003 tot augustus 2007. Dit aantal is gebaseerd op een enquête uitgevoerd onder Iraakse families door het Britse onderzoeksbureau Opinion Research Business (ORB): www.opinion.co.uk/ (30 januari 2008). Iraakse gezinnen werd gevraagd of er in hun huishouding doden door geweld waren gevallen en zo ja, hoeveel. Een vergelijkbare onderzoeksmethode van de Amerikaanse John Hopkins Universiteit (gepubliceerd in het vaktijdschrift *The Lancet*) komt op 655.000 doden voor de periode 19 maart 2003 tot 31 juli 2006. De onderzoeksmethoden (hoewel ook gebruikt in vergelijkbare crisistanden zoals Congo) werden bestreden door de Britse regering, naar later bleek tegen het advies in van haar eigen expert, Chief Scientific Advisor Sir Roy Anderson van het ministerie van defensie. Anderson beschouwde de methodologie als "close to best practice" en "robust" (aangehaald in

BBC News 26 maart 2007).

Het Amerikaanse Brookings Institute komt deels op grond van cijfers van het Iraakse ministerie van gezondheidszorg en de persberichten van Iraq Body Count op een totaal van 145.300 dode burgers tussen maart 2003 en december 2007. Schattingen van de VN (cijfers van de United Nations Assistance Mission to Iraq voor 2006: 34.452 doden) en het Iraakse ministerie van gezondheid (150.000 tussen maart 2003 en november 2006 – dit cijfer is deels gebaseerd op de aantallen lijken die bij ziekenhuizen werden binnengebracht) lopen ook uiteen.

De Amerikaanse deskundige professor Michael Schwartz stelt dat de hoge cijfers verklaarbaar zijn uit het grote aantal niet-gerapporteerde schietincidenten als gevolg van frequente patrouilles door Amerikaanse soldaten, (www.zcommunications.org/znet/viewarticle/15028). Aan de andere kant worden de onderzoeksresultaten van de enquêtes onder gezinnen ook onbetrouwbaarder door de massale verschuivingen van miljoenen mensen, zowel naar binnen als buitenland, op de vlucht voor het oorlogsgeweld. In ieder geval is het cijfer van Iraq Body Count, dat zeer vaak wordt gebruikt in de media, te laag.

MILITAIREN AFGHANISTAN

Ook in Afghanistan zijn de cijfers over militairen relatief betrouwbaar.

Bron Militaire doden VS en bondgenoten www.cnn.com/SPECIALS/2004/oef.casualties

BURGERS AFGHANISTAN

Van het aantal burgerdoden in Afghanistan is slechts een ruwe schatting te maken op basis van deelonderzoeken.

en.wikipedia.org/wiki/Civilian_casualties_of_the_War_in_Afghanistan_%282001-present%29
Deelonderzoeken: oktober 2001 – juni 2003: 3.600, het Onderzoek van prof. Herold (Univ New Hampshire pubpages.unh.edu/~mwhherold)

2006: 1.000 (Amnesty International)
1.500 (Verenigde Naties)
2007: 540 (Afghaanse mensenrechtencommissie)

Zie noten in rapport Center for Defense Information:
www.cdi.org/friendlyversion/printversion.cfm?documentID=4015